

Dnesek

ROČNÍK I.

V PRAZE 2. KVĚTNA 1946

ZA Kčs 3.50

Diskuse o pravdě

FERDINAND PEROUTKA

Jak jsem viděl Francii

DR. FRANTIŠEK KAFKA

Co chtějí komunisté

DR. JAR. DOČEKAL

Ještě stránka z Černé knihy

MÍLA PACHNEROVÁ

Debaty mezi komunisty a nekomunisty

Kdy budou klesat ceny?

Havlíček stále aktuální — Lidé malí a velcí — Pocit odpovědnosti — Sociologie —
Země bez lidí — Přízrak nivelisace — Básně v prose — Dávky z majetku — O nový
poměr Čechů a Slováků — Dopis z komunistické strany

21

Opět vychází
OPĚT VYCHÁZÍ

UVAHA STUDI

**NE ZAPOMEŇTE SE
OPĚT PŘIHLÁSIT**
k pravidelnému odběru

Právě vyšly svazky:

Emil Sobota. **BODÝ BYROKRAT O SVÝCH
ZKŮŠENOSTECH.** sv. 91., 7 Kčs. František Fraňák.
VÝZKUM ČESKÉHO DÍTĚTE. sv. 92., 7 Kčs.
U všech knihkupců

VACLAV PETR, PRAHA II, JECNA 36

Dokonalý

kancelářský

nábytek

PRAHA II

Vodičkova

ulice č. 28

Nakladatelé Kvasnička a Hampl vydali:

DR. EMIL SOBOTA:

Co to byl protektorát

Posmrtná práce dr. Emila Soboty, zavražděného Němci 24. dubna 1945, líčí mravní, politický i „právní“ vývoj poměrů za okupace, popisuje, jak došlo k cestě dr. Háchy do Berlína v březnu 1939, líčí šerednou činnost některých zrádců a zajímavým způsobem se dotýká židovské otázky. Stran 167, Kčs 65.—.

FRANTIŠEK NECHVÁTAL:

Popel a dým

Básně o letech 1939–1945. — Kresby V. Kovaříka. Stran 100, Kčs 40.—.

Prof. JULIUS EHLER:

Učebnice angličtiny

Moderní učebnice pro kursy i samouky. Stran 445, cena i s klíčem Kčs 98.—.

Prof. FRANTIŠEK J. ŠPAČEK:

English Grammar

Anglický text s českými vysvětlivkami. Stran 190, Kčs 75.—.

U všech knihkupců

Chcete mít čisté, lesklé a bílé zuby?
Chcete mít pevné a zdravé dásně?
Chcete se zbavit nepříjemného pachu a mít příjemný
pocit čistoty a svěžesti v dutině ústní?
Zkuste k čištění zubů a dásní zubní pastu

BIS - ACIDENTOL

a nesáhnete již po jiné.

Je to pasta vyrobená podle moderních požadavků ústní
hygieny: má nakyslou chuť čerstvého ovoce, bohaté pěnění,
dokonale čistí. Je vydatná a úsporná.

BIS - ACIDENTOL

je zubní pasta pro náročné.

ŽALUJI

Pankrácká kalvarie

*Nejstrašlivější vykřičník utrpení, hrůzinství
a smrti našich lidí, jaký byl kdy napsán.
Na základě tisíců zachráněných motaků a
dokumentů z pankrácké „sekyrárny“ vznik-
lo dílo, v němž by měl každý občan republiky
občas zalistovat jako v bibli, připomínající,
abychom nikdy, nikdy nezapomněli!*

Dva díly velkého formátu, na 1000 stran textu, 76 stran hlu-
botiskových obrazových příloh, 104 stran obrazových příloh
na kráde. I./II díl Kčs 450.—

NAKLADATELSTVÍ ORBIS - U KNIHKUPCŮ

OBSAH DNEŠKA Č. 5: ARNOŠT KLÍMA + P. ZENKL: Debata o vědeckém socialismu. — JIRÍ ZHOR: Proměny. — JIRÍ BRDEČKA: Sovětský film a český divák. — ING. DR. ŠTĚPÁN JEŠ: Dávky z majetku. — AMOS POKORNÝ: Šachy, povýšené na umění. — Dopisy z komunistické strany. — Československý film slova a výsledky. — Snížením cen zvýšit životní úroveň. — Jak dopadnou volby. — Volby v roce 1935 a dnes. — Kompetenční konflikty. — Bumbříčkováň. — Konec božstva. — Dva listy o československom pomere. — Šest přeměn. — Listárna redakce. — Kulturní spravodaj.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

YDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

— VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 890-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 38.

Jak jsem viděl Francii

Viděl jsem zemi, kterou jsem měl vždy rád. Měl jsem ji rád pro její velikost, pro širokou lidskost jejích ideálů. Viděl jsem i chyby této země, opoždování jejího sociálního pokroku a neplodné debaty o něm, nesvornost ve chvílích evropského nebezpečí, krátkozrakost a sobeckost její velmocenské politiky. Ve dnech Mnichova jsem stál na Václavském náměstí; tak jako v ten den to vyslovilo nebo cítilo tisíce jiných Čechů, řekl jsem známému Francouzi, kterého jsem potkal: »Dnes jste prohráli příští válku.« Souhlasil, protože viděl v té chvíli problém evropsky. Francie zaplatila za Mnichov. Stydí se zaň a otevřeně se ho odřiká. A třeba říci, že jedním z prvních aktů de Gaullovy vlády za války vůči naší londýnské vládě bylo škrtnutí mnichovského rozhodnutí. Chtějí je odčinit projevováním daleko intenzivnějšího zájmu o Československo.

Je tu také výměna generací v politice. Diskreditovaní politikové Mnichova zmizeli v propadlišti. V socialistických stranách i v lidovém demokratickém hnutí má silný vliv mladá protifašistická generace, sdružíví se za války v hnutí Odporu. Dnes není zatěžko umístiti článek o nás, dnes je znalec hospodářských či kulturních otázek Československa interviewován nebo žádán o článek. Je to dobrý kredit, i když drazé zaplacený. Je třeba ho využít.

A proto jsem se těšil na novou Francii. Když se zvedlo letadlo, představoval jsem si živě celý sedmiletý osud země, jenž nás dělil od Mnichova. Ukolébána zprvu do ztrnulé domněnky, že zachránila mír, opustila mnichovská Francie své dvacetileté přátelství s námi a právními klíčkami vyklouzla ze splnění smluvního závazku se sovětským Ruskem o vojenské pomoci. Do 15. března 1939 trvala tato její falešná naděje na falešný mír. Chceme-li někde nalézt omluvu pro její touhu po nekrevavém vyřešení konfliktu, pak ji hledáme v seznamu francouzských bitev a v počtu jejich padlých. Od Ludvíka XIV. k Napoleonovi, od Sedanu k Marň vede francouzskou krví mokvajících dráha. Dne prvního září 1939 ví však už Francie, že i pro ni nastala povinnost zvednout zbraň proti útočníku, má-li zachovat aspoň zdání své prestiže. Ale pátá kolona, mnichováci a korupčníci rozvrátili obranu Francie, když Hitler se obrátil na západ. To je tragický červen 1940, pád Francie. Zde klela nejhluběji.

Avšak jak na půdě obsazené okupanty jednala vláda ve Vichy, není rozhodující. Rozhodná je akce de Gaullova, rozhodné je intenzivní, bezprostřední a účinné hnutí Odporu, diplomatická rozhodnutí francouzské vlády v Londýně a ozbrojený odpor partyzánů-makistů. Je třeba to opakovat, poněvadž jenom s tohoto hlediska pochopíme všechno, čím dnes Francie žije a jaká je.

Zimomřivá země

Je zimozřivá a nedokrevná. Slova Eluardovy básně: »Paříž teď mrzne, Paříž má hlad, jsou i dnes pravdivá. Není dost otopu a není dost jídla. Poněvadž lidé své starosti nesou v sobě, skoro bych řekl, že se zažirají do sebe. V předměstských továrních čtvrtích se debatuje hlasitěji, o všem, o hladu, cenách, černém trhu, nacionalisaci. A stejně tak v malých kroužcích měšťanstva u rodinných krbů. Ale povrch je nedomřivý. Paříž ztichla. A večer i ztemněla. Není dost proudu ani pro osvětlení ulic. Její divadla a večerní podniky začínají o deváté a končí o jedenácté, o půl dvanácté. Metro jezdí do jedné v noci a taxikáři téměř nejsou.

Paříž je nedokrevná. Nemá dosti krve pro svůj dřívější

život. Vyteklo jí dost v této válce, ať proti, či v týlu nepřítele. A chybí tu přítok peněz, práce a blahobytu z kolonií. Francie má potíže s Indočínou; Syrie není pevná; pro styk s malými ostrovy nemá dost vlastního ponoru. A francouzská pracovní morálka nejen že nedosáhla své předválečné výše, ale tím méně může chybějící ruce nahradit. Francie, pod vlivem národního i sociálního uvědomění koloniálních obyvatel své říše razí nové heslo to-muto panství: pluralismus. Značí to ideu spoluprády do-sud neplnoprávných koloniálních obyvatel, období anglického Commonwealthu. Chybějí také cizozemští dělníci do severofrancouzských dolů a továren.

Pro Francii je s tohoto hlediska důležitý problém německého průmyslu a německých hranic. Francie nemá dost uhlí; proto žádá spoluprávu Spojenců nad výtěžky rýnsko-westfálské uhelné pánve a žádá pro sebe oblast saarskou. Rurská ocelářská pánev je s jejího hlediska nejen základnou německého zbrojářství, ale i konkurentem těžkého průmyslu francouzského. Proto Francie chce spolurozhodovat o Německu a rozřešit co nejpříznivěji východní své hranice až k linii Rýna. Vrací se tu k politice Ludvíka XIV. a poukazuje na to, že na vídeňském kongresu nepřítel připojením západního Porýní k Německu otevřeli její bok, kudy mohlo kdykoliv Německo vojenky nastupovat proti ní.

Hospodářské starosti

Měna, výživa a výroba jsou tři nejdůležitější vnitřní problémy Francie. My jsme, zdá se, ve výhodnější situaci. Náš lístkový systém zabezpečuje každému nejnútnejší míru základních potravin. Kdybyste však viděli zásobovací lístky, z nichž by měla francouzská žena hospodařit pro svou rodinu, těžko byste se dopočítali, jak jimi udržet zásobování; 30 dkg chlebovín denně, měsíčně 40 dkg masa a 0,5 kg cukru, občas přiděl mořské ryby či zeleniny, na něž se stojí ve frontách před krámy. Chybějí brambory. A přitom Francouzi neumějí připravit ona moučná jídla, která známe my. »Dejte Češce půl kila mouky, vejce, trochu mléka a cukru a udělá vám pět či šest různých jídel,« řekla mi na vysvětlenou česká Pařížanka. »Ale Francouz jednak nemiluje moučná jídla, jednak chce ode všeho trochu. Koušek ryby, trochu salátu, zeleniny, paštiky, sladkosti, všeho chuť. A proto se Pařížanka postaví hodinu do fronty na kilo svěží zeleniny či dvačet deka ředkviček. Jsou to prostě, ale důležité pojmy, tyhle zvyky žaludku a nelze přes ně lehce přejít. Při tom francouzský sedlák není nucen k dodávkám, může prodat svou sklizeň, komu chce. Prodává ji těm, kdo dobře platí, prodává ji na černém trhu. Černý trh je nejhroznější zjev, metla současné Francie. Šmelina v zásobování, v oblékání, v obstarávání, v bytech, ve všem. Každý z ní žije a každý na černém trhu kupuje. Jinak by to asi nebylo možné, poněvadž do kterékoliv restaurace vejdeš, všude vedle oficiálního lístku chudého můžeš objednat lepší jídlo bez záznamu. Je to věčný kruh, z něhož se nemůže Francie dostat, i když vláda hrozí nejstrašnějšími zákroky, až do odnětí bytů těm, kdož šmelinu provozují. Tři cesty by vedly aspoň k částečnému zaškrcení »maré noir«, černého trhu: zavedení dodávkové povinnosti pěstitelů potravin, omezení oběživa a větší výroba statků.

Francie zavedla sice daň z válečných zisků, kterou my připravujeme, ale neomezila nijak oběživo; naopak, hluboce pasivní státní rozpočet a různé dispoziční fondy ještě rozmnožují papírovou záplavu. Lidé mají z války dost peněz i vrstvy, kde bvs nepředpokládal velké bohatství;

pařížské domovnice vydělaly prý bytovou nouzí a jinak slušné jmění, ukryté nyní v kapsáři. Na příděl žít nelze. Hoover byl před návštěvou v Praze také ve Francii, shlednout její opravdový nedostatek chlebovin. Také on na prvý pohled shledal, že Paříž je tišší než před válkou, snad z podvýživy. Francie si ustálila výhodně kurs franku, aby pomohla exportu. Pro cizince není dnes Francie drahou zemí. Devalvace může pomoci francouzskému exportu. Zdá se však, že musí dnes ještě platit spíše import surovin a zboží odjinud.

Třetí cesta k odstranění černého trhu je zvětšit výrobnost, zvednout pracovní morálku a zásobiti trh tak, aby přebývající papírová zásoba peněz byla odčerpána nákupem potřeb. Francouzská pracovní morálka není z nejhorších v Evropě, není však dobrá. Sociální problémy nejsou vyřešeny; znárodněny jsou doly, debatuje se o znárodnění elektráren a pojišťoven a není ještě potřebný politický klid k práci. Francie připravuje svou ústavu, denně se bojovně hlasovalo mezi levicí a pravici francouzské sněmovny o jednotlivých člancích ústavy, o kadhubu, do něhož bude odlita buď mohutná či slabá postava hlavy státu; to vše zneklidňuje továrny; tam, kde možno lehko vydělat malou šmelinou 500 frs, těžko dostat k soustruhu či k fréze člověka, jenž desetihodinovou práci nevydělá ani část této sumy. A tak na Champs Elysées jsou vystaveny krásné typy osobních i nákladních francouzských automobilů, ale na dodací lhůtu nemožno se zeptat. Francie se snaží o obnovu. Vláda s hospodářskými experty narýsovala plán zvětšení výstavby uhlí, ocele, elektrického proudu až do r. 1950, hledá ve světě těžké investiční statky na obnovu svých elektráren i továren, ale to je budoucnost. Dnesek je dosud neradostný. Nerozbořená Paříž není ještě obrazem celé Francie. Od Normandie k Strassbourgu táhne se věnec zničených měst.

Přesto: »město světla...«

Radostná je bilance Francie v kultuře. I za Resistence, v době hnutí Odporu, dále rostlo a bojovalo její vždy silně malířství; poesie i prosa vydávaly nejlepší květy, často v tajných edicích. Na řadě vycházejících časopisů politických i literárních je dnes hrdě natištěna jako datum založení — doba hnutí Odporu: »Editions clandestines«, tajná vydání, »Editions de minuite« — půlnoční poesie, to vše jsou názvy z doby tajné práce. Paříž má desítky týdeníků, půlměsíčních i měsíčních revuí, bohatě obdařených stránkami a plně cenných studií, literárních, politických, hospodářských, s nimiž bychom se zatím nemohli srovnávat. Francie nemá dost novinového papíru; proto jsou deníky, jichž je hodně, pouze jednolistové. Revue i knihy vycházejí v omezeném počtu výtisků. Divadla hrají denně; je jich hodně a mají vyprodáno. Můžeme vidět v Comédie Française obvyklou klasickou činohru, u její odnože v Odeonu Vildracův »Koráb Tenacity«, jež právě hrají i v Praze, je tu avantgardní divadlo Cocteauovo, solidní »Ambassadeur« s anglickou, denně opakovanou hrou »Jiskřivý proud«. Opera má svůj standardní hudební repertoár, na př. stejně jako před osmi lety Massenetovu operu »Ariana a modrovous«, zpívanou po tři hodiny vlastně jedinou herečkou a přece poutající; v malém avantgardním divadle hrají zase Thorntona Wildera u nás z Komorního známé »Naše městečko«, tak ještě ve stylu Frejkova »Osvobozeného divadla« na Slupi, Stève Passeure má ne scéně svou »Zrádkvnik«, a v divadle Athénée? Ach, neptejte se, v divadle Athénée hraje po svém návratu z turné v Jižní Americe P. Jouvet, kterého známe z filmu »Konec dne«, nového Giraudoux »Šílenou z Chaillinu«, ale lístky nedostanete než na dvouměsíční záznam. A nepomůže vám nejen svěcená voda, ale ani protekce ministra osvěty. Poněvadž divadlo Athénée nepatří k divadlům subvencovaným a vydělá si na sebe samo. Zajímavé jsou revue malých divadel; je v nich ona dávka šarmu, kultu-

ry a vtipu, vlastní právě Francouzům, dělají si v nich vtipně žert ze současné politiky, z potravinové nouze nalevo i napravo. Francouzská filmová tvorba je na výši, to vidíme i v Praze. Francie v oboru kultury rází znovu nejen cestu vpřed, ale získává i na prestiži světové.

Těžko krátce objasnit

mezinárodní politiku Francie

Má socialistickou většinu v poslanecké sněmovně a neučí nic, co by jen nepřímo šlo proti sovětskému Rusku, s nímž má smlouvu o spojení; západní blok je přijatelný jen s tímto omezením. Je blízká zeměpisně Anglii a hospodářsky dnes více než kdy jindy čeká na pomoc Ameriky. Léon Blum tam nedávno jednal o velkorysou pomoc úvěrovou i dodávkovou. Bojí se silného Německa a chce učiniti vše, aby zůstalo slabé. Nevyřešena je otázka Francova režimu ve Španělsku, kde by Francie ráda viděla konec fašistické diktatury. V tom jsou zajedno levice i pravice. Francie je zjiřena nevyřešením svých koloniálních problémů, touží po tom, aby znovu byla brána v počet jako rovnocenná velmoc. Je rozhodnuta k spolupráci v rámci mocné Organizace Spojených národů. Chce klid k rekonstrukci země a šíleně se bojí války. Zleká se každé řeči, jež zazní na některém vlivném břehu Oceánu.

Francouzská sestava stran a politický systém

je a není jednoduchý. Komunisté a socialisté mají většinu, takovou, že mohou prakticky majorisovat ostatní strany. Ve vládě s nimi je MRP, republikánské lidové hnutí, obdobné naší lidové demokracii. Má zahraničního ministra a účastnilo se velmi činně hnutí Odporu. Bude o něm řeč. Na pravici je řada drobných stran, z nichž výrazný reakční profil má Union Republicaine de Liberté, i když se chystá do příštích voleb se »sociálním« programem. Pozor na ni, má blízko i k mezinárodním snahám, které se mohou objeviti pro Evropu pod názvy konfederací, federalismu nebo vůbec jen »užší mezinárodní spolupráce«.

Komunisté jsou, jako všude, stranou ideovou, zásadní a jednoznačně pevnou. Jejich situace ve Francii je o něco odlišná od situace naší komunistické strany: zesílili ve hnutí Odporu, jehož byli páteři, ale nevyšli z konce okupace jako strana, jež by měla v rukou všechny klíčové posice. Naopak: měli oporu v hlasech většiny než v křeslech. Nejmarkantnější mužové vlády, de Gaulle a Bidault, nebyli jejími stoupenci ani příznivci. Komunisté jsou nuceni postupovat ve Francii demokratickými metodami; nevím, ale francouzský intelekt, dožadující se vždy práva vlastního úsudku, vylučuje téměř jinou cestu. Komunisté zamezí vždy jakékoliv kombinaci, která by šla proti Sovětskému svazu. Ale žijí v zemi, která je od SSSR o tisíc kilometrů vzdálenější než my; na druhém břehu kanálu La Manche leží však Albion a na druhém břehu Atlantiku jsou Severoamerické státy, bez jejichž pomoci se obnova Francie zpzdí o jednu generaci. Komunisté jsou stranou bez vnitřních křidek

Jiné už je to se socialisty. Četli jste nedávno o debatě, zda přijmout nové znění programu strany, které formuloval její stále ještě ideový vůdce Léon Blum. Už předtím měli socialisté sjezd, na němž po tři dny řešili více věci ideové než problémy praktické politiky. Tak už je formována francouzská duše, a popřejme jí radost z přetek intelektu. Ale když Léon Blum přišel s návrhem, že socialismus je »bojem proti jakémukoliv vykořisťování«, byl bojovně přehlasován a strana zvedla znovu na štít svou marxistickou thesi o třídním boji, o diktatuře proletariátu, vedoucí k dvěma dosud nerozhodnutým konečným cílům, buď kolektivismu nebo komunismu. Jací to tedy socialisté, když na konci jejich dráhy je idea, hlášaná jejich radikálnějšími souputníky? O tu dráhu jde: zda

pomalou, která zachová všechny květy kultury a civilizace a přivede dělníka k onomu místu, s něhož mu bude ukázána rozkvetlá zahrada nového sociálního pořádku, nebo dráhu rychlou, která přivede dělníka určitě k plotu té zahrady, ale nezaručuje, zda cestou nebude zdupáno osení setby minulých generací a zda zahradu nebude nutno teprve pracně osazovat květy a stromy? Ideově má ve straně většinu její marxisticko-dogmatická část, ale celá strana jde přece jen cestou sociálního reformismu, ne revoluce. Odmítla splynouti se stranou komunistickou, a až do dne 19. dubna, kdy s komunisty proti MRP a ostatním stranám schválila návrh ústavy, vždy trvala na vládě a spolupráci všech tří vládních stran.

Daladierova a Heriotova strana, radikální socialisté, téměř vymizeli, Daladier načisto propadl do temnoty a nepodařilo se mu na jedné schůzi ani pronést pokus o obhajobu Mnichova. Jsou dnes nevýznamnou skupinkou parlamentu, tato bývalá strana ministerských předsedů a strana, mající kdysi největší počet starostů Francie! Představovali Francii středních vrstev, proticírkevníkou a po desetiletí debatující o prospěšnosti sociálních reformem, ale nikdy je neuskutečňující. V obou bodech tu berou socialistické strany radikálním socialistům vítr s plachet. Což náboženství není opiem lidu? A není již na čase, opravdu praštit do problému a dostat se v nacionalisaci místo debat k opravdovému výsledku? Nejen tedy Mnichov, který v programu nebyl, uskutečněný Daladierem, také nedostatek opravdové realizace sociálního programu podrazil radikálním socialistům nohy.

Nezapomínejme, že hodně městských vrstev uteklo doprava; i mírní levičáci, hledající «silnou Francii», poněvadž se bojí desetiletí bojů o uskutečňování socialismu, bojů, které dále pryč zeslabí zem. A také už leckdes vyprchává to pryčodřimské proticírkevnictví; i zde je «revise pokrokových ideálů», mluveno s Rüdlem. A tak se o dědictví daladierovské dělí pravice i levice...

V době hnutí Odporu vznikla strana malá, ale hutná ideově, jakýsi katalysátor politických procesů, kterou by posláním bylo možno přirovnati k předválečným Masarykovým realistům. Je to Union Démocratique et Socialiste de Résistance. Vedou ji mladí lidé z hnutí Odporu a bude-li mít vůli účinně prosazovat svůj humanistický socialismus, mohla by ideově dosti přispěti k vyjasnění situace a k spolupráci stran po volbách. Vzroste, jak čekají její mladí poslanci? Nebo ztratí hlasy, ztratí svobodu svůj raison d'être, jak to předpovídají mladí poslanci ze spřátelených stran?

A konečně MRP! Její dnešní politický vůdce Maurice Schuman rozplamenil nedávnou řečí o velikosti Francie a Francouzů srdce všech lidově-demokratických republikánů a dojal je k «účinné lítosti» tak, že si z toho udělalo malé divadlo u Kapucínů účinný scénický žertík, v němž vyjdou najevo i soukromé hříchy okolo «foyer», onoho velebného krbu francouzské rodiny, který má být povznesen na prestol vlasti. Má dvě křídla; pravé se úzkostně bojí války a slyší téměř trávu růst. Ruské nebezpečí hrozí několika mozkům úplným zatemněním. Nebudu rozvádět, co jsem slyšel, zůstaňme klidni. Nedivím se při těchto výkladech, že Hitler mohl tak lehce manipulovat, líce bolševického strašáka.

Ale problém je hlubší. Tyto vrstvy jsou hluboce zneklidněny. Nejen sociálními reformami; s těmi již chtě nechtě počítají, i když se bijí o každý krok. Jsou zasaženy ve svém citění náboženském, rozehvěny obavou, že se rozpadne rodina, základ státu. Hlasově představuje MRP zhruba stejný počet voličů jako socialisté nebo komunisté. Napravo od ní je sice ještě třináct pravicových stran (rovněž zhruba čtvrtina hlasů země), ale MRP je ve zvláštní situaci. Jsou tam jako jádro věrní katolíci, vrstvy oddané «Bohu, vlasti a rodině». Na levém křídle je skupina mladších politiků, kteří aktivně vedli hnutí Odporu

a jsou blízcí reformnímu hnutí; jsou tam i vrstvy nemnichovské, i když mají k sociální reformě nesmírně daleko a bojí se jí jako čert kříže, ono pravé křídlo strany. Je to strana, jež se může dovolávat názorů de Gaulla, i když jeho práce patřila celé Francii, strana zahraničního ministra, strana francouzského žalobce z norimberského procesu, jichž obou se dovolává na plakátech i ve velké náborové akci. Ti, kdož dnes představují stranu v parlamentě, nejsou nebezpeční. Nebezpečí je v těch, kdož, jinde pečlivě vsunující do volebního osudí kandidátku nejpravější reakce, dali MRP v posledních volbách svůj hlas. Učinili to jednak v předpokladu, že tu ukryjí svou zdiskreditovanou mnichovskou minulost lépe než podporou nějaké té Union Republicaine de Liberté; jednak v předpokladu, že počtem svých hlasů otočí kormidlem strany tam, kde potřebují mít mocnou, protisocialistickou stranu, nepřístupnou rozumné sociální úpravě. V jaké je nyní MRP situaci? Uspokojit očekávání těch souběžců, znamená otočit ostře napravo. Neuspokojit znamená ztratit v příštích volbách jejich hlasy, které dostane pravicová reakce. Kdo si u nás napsal, že MRP je dnes nejpravější stranou francouzského parlamentu; není to pravda; ale máže jí prakticky být.

Ti poslanci, kteří ve válce spolupracovali s levými stranami v hnutí Odporu, chtějí hodit reakční souběžce přes palubu. Zvítězí? Nebo se otočí kormidlo, ovládané elektrickou vlnou skryté reakce, více doprava? Nikdo neví. Zdá se, že ztroskotání snah o dohodu ústavní otáčí stranu nyní chtě nechtě více doprava.

Ta ústava! Dnes je tedy již jasno, že se levicové strany s lidově-demokratickým hnutím nedohodly. Tato krize trvala vlastně již od Nového roku, kdy šlo o ustavení vlády, přes odstoupení de Gaullova až k bojovnému hlasování o celkovém projektu ústavy 19. dubna. Dokud se jednalo ve výborech i v plenu sněmovny o znění «nezadatelných lidských práv», ještě se strany shodly. Ale o základní, parlamentní či presidentské demokracii se názory rozěly. Levice chce silný lidový jednokomorový parlament, pravice chce více práv pro presidenta a dvoukomorový systém. Více práv pro presidenta znamená prakticky jen tolik práv, kolik jich měl do porážky 1940, levice mu jich řadu ubírá. 5. května hlasuje Francie o ústavě lidovým referendem a týden před našimi volbami projeví svou politickou vůli.

»Nedopouštějte se vůči ní omylu, jehož se svět po válce dopustil vůči sovětskému Rusku,« řekl za války nabádavě dr. E. Beneš.

Zmítá se, zmítá. Nepotopí se!

Dr. František Kafka

poznámky

Havlíček stále aktuální

Svoboda bez vzdělanosti národu je nemožná a proto bude naše omládnutí péče rozšiřovati podle sil svých vzdělání. Jen vzdělání národové mohou býti opravdově svobodni, a proto musí opravdivý přítel svobody k tomu pracovati, aby vzdělání nejen jako posud nebylo omezeno na některé stavy, nýbrž aby poznenáhla celý lid se vzdělal a poučil. Lehko jest lid, zvláště nevzdělaný, dráždit, těžko vzdělati; a proto my, zanechávajíce nepotřebné dráždění, budeme si raději hleděti poučování a vzdělávání.

(Národní noviny 23. IX. 1848.)

Jsou jen dvě politické strany: jedna totiž poctivá a spravedlivá, žádostivá svobody, rovnoprávnosti, veřejnosti, pevného práva, druhá zase milovnice nadprávi, despotie, libovolnosti a tajnosti. Ona první strana svobody drží se pravidla: co nechceš sám trpěti, nečiň jinému; druhá strana despotická drží se pravidla: ber jiným a hrab pro sebe. (Slovan 19. X. 1850.)

Hlavní základ svobody a vůbec dobrého zdaru obce jest ve všem veřejnost, kterážto všechny jiné dobré ústavy za sebou brzy přivede. Pravda se světla nebojí!

(Pražské noviny 22. XI. 1846.)

Demokracie znamená rovnost, rovnoprávnost celého národu, a za našich časů pozorujeme mnoho druhů demokracií, pročež se musíme osvědčiti, ke kterému druhu my náležíme. Jest druh demokracií, který, aby se rovnost docílila, o to usiluje, aby všechno, co vyššího, vzdělanějšího jest, se zesprostáčilo, který všechno od shůry dolů strhuje; k tomuto druhu demokracie, která se nazvatí může demokracie sprostoty, nenáležíme a náležeti nechceme. My naopak rovnost tak docíliti chceme, aby se nižší k vyššímu vzhůru povzněl a tak vzdělanému se vyrovnal. Taková jest naše demokracie!

Jest u nás ještě jeden druh demokracií, ke kterému též nenáležíme a náležeti nechceme, totiž taková, kteří sice vždy o lidu mluví, ale jen sami sebe za tento lid považují. Tito páni demokratové neřikají nikdy jako jiní poctiví lidé: »Já tak smýšlím, já to chci!« nýbrž vždy tropicky: »Lid tak smýšlí, lid to chce!« ale zapomenou se vždycky dříve lidu zeptat, smýšlí-li tak, jakoby byli ustaviční plnomočníci celého neplnoletého národu. Jsou to demokraté — křiklouni, kteří obyčejně tak dlouho proti všemu křičí, až se jim něčím výnosným huba zapere, načež přestává jejich demokracie!

(Národní noviny 23. IX. 1846.)

Lidé malí a velcí

Děkuješ osudu, že ti dal prožít ty chvíle na počátku května. Před chvílí to byla ještě Sanitätsberetschaft 7. Několik desítek lidí z Luftschtutzu, lidí, které drželo jen vědomí, že se rozejdou a aby to bylo co nejdříve. Studenti i šmelnáři, mladí i staří, prošli říší, důležití a znechucení, tiší i řeční a přece rádi, že by to s nimi mohlo dopadnout hůře, zkušeni ulejtíci a lidé spokojeni, že jsou v jakémsi houfu, kde není potřeba myslet, kde kázeň je všelijaká, kde se vše dělá jen, aby se dělalo; umazaní a čestotní, úředníci a výrobci bačků z konce Košic, směsice protikladů, poctivosti i nepoctivosti. Ještě před několika dny na počátku května těchto několik desítek lidí slyšelo na povel: Sanitätsberetschaft auf mein Kommando! Ale příliš rychle nepospíchali a muslo přijít další pobídnutí: tak mladenci, aby to vůbec bylo! A teď z toho Altdorfa spadla slupka Luftschtutzu a už v něm hrčel starý československý voják ... zorr! A najednou títo lidé, z nichž každý tihnul jinam a kteří před chvílí byli ještě bez zájmu, stojí tu opravdu jako jednotka. Vyrovnaná a připravená. A už to jde.

Tam, v budově přes ulici a v zahradě, kde nedávno byla ještě Hitlerjugend, jsou zbraně. Zůstali tam nějakí SS. Už jsou zlomení a na útěku. Jsou to odporní lidé, kteří vydávají své zbraně; stojí u zdi a sluníčko svítí a když jedeš přes ta těla, není-li v kapse zbraň, cítíš, jak se ta těla odporne a zloběle chvějí.

A ty se díváš na ty české lidi kolem. Před chvílí to byli malí lidé; kousek másla a marmelády, který byl k večeři, vyměňovali za dvě cigarety. Prodávali za dvacet cigaretu, kterou koupili za patnáct. A najednou títo lidé dovedou zacházet se zbraní. S revolverem i puškou. A nejen to. Jdou tam, kde se střílí a kde se bude střílet. Některý střízlivě, s rozumem, ale s ochotou dát svůj život. Jiný bouřlivě, ale neméně ochoten dát život. Jdou. Rány a lidé padají, omítka padá. V těch malých lidech se hnulo něco velkého. Rozbušilo se v nich velké srdce. Najednou jsou z nich lidé, kteří by nejraději pomohl celému světu; s každým by se o vše rozdělili; jsou ochotni pustit se tam přes tu barikádu, kde leží několik lidských těl; jsou to nejkrásnější kamarádi. To byli lidé, kteří se ještě večer nezajímali mnoho o to, co hlásil Londýn, co se děje ve světě; žili v klubku svých malých zájmů a starostí. A najednou jsou z nich lidé, že by měli dostat velmi slušné vyznamenání. I tehdy, když za několik dní se o nich už povídalo, že si tu a tam pleťli svoje a cizí.

Tento dojem z těch dnů je nejsilnější: v těchto lidech, ubitých, o kterých se říká: malí lidé, je velké srdce, velká duše. Probudí se — snad jako v té Bezručově básni — jednou za život, probudí-li se vůbec. Ale je v nich. Jde o to je probudit. V každém člověku je mnoho dobrého. Něco, co může vyrůst v hrůzu. Velkého člověka. Ale svízel je v tom, že k té přeměně je potřeba nějakého velkého vzrušení a popudu, velkého tlaku, něčeho mimořádného. Mnohokrát bylo připomenuto: jindy lidé umírali za blaho a čest svých národů, my

z těch důvodů budeme žít a pracovat. — Dopadlo to jinak, ale stále je to tak, že lidé jsou ochotni umírat, že jsou schopni největší oběti za myšlenku, která je chytí. Horší však je, když od nich někdo chce něco daleko méně: aby šli šedivým životem, aby dělali dobré, aby mysleli nejen na sebe, ale také na druhé, na celek. Dnes už zase jsou rozběhnuti za svými starostmi. Každému se něco nelíbí. Nadávají víc, než je potřeba, ale nakonec to tak zle nemyslí. V těch lidech je mnoho velkého. Je potřeba najít nějak cestu k jejich srdci. Byli ochotni opravdu položit svůj život. Jde o to se s nimi dohovorit o něčem zdánlivě menším, méně slavném: aby pomáhali při stavbě toho, zač chtěli dát svůj život. Je potřeba najít řeč, abychom se s nimi dohovoreli a získali z nich to krásné a silné, co v nich je.

V. G.

Pocit odpovědnosti

Do zatím mírně hysterické předvolební nálady zazněl křídlný hlas. Revoluční odborové hnutí »zadrželo v době po převratu nápor na zvyšování mezd a platů, pravil předseda Ústřední rady odborů poslanec Zápotocký. To by nezbytně vedlo k inflaci. Revoluční odborové hnutí »nevykazuje vůbec žádné stávkové«, dodal na jiném místě. Ředitelství a správa závodu řídí výrobu, řekl později. Závodní rada je v tom poradním a kontrolním orgánem. Má právo upozorňovat na závady, nemá právo sama nařizovat jejich odstranění. Kdyby tak zasahovala do výroby, odborová organizace je vždy ochotna proti závodní radě zakročit. — Není vždy nejlepší hodný ředitel, který nezakročuje proti výstřelkům, aby si nikoho nerozhněval. Chraňte zárodky před podobnými řediteli. Brzy dořídíte kluky; váš závod a vaše existence zbankrotuje s nimi. Ano, tak má mluvit k dělníkům vůdce s pocitem odpovědnosti.

Dělnická třída potřebuje kvalifikované lidi, pravil generální tajemník ÚRO, sociální demokrat Evžen Erban. Chceme-li mít kvalifikované zaměstnance, musíme je umět také zaplatit. — Nepřipustíme zbyrokratisování zaměstnaneckého aparátu ROH. — Od 5. května bylo propuštěno z našich služeb 560 zaměstnanců, z toho bez výpovědní lhůty 35; 12 osob bylo zajištěno. Nikdo nebyl trestán bez řádného šetření čestného soudu. — Výborná zpráva. Úsmávní náš návrat k právnímu řádu.

lg

Kdy budou klesat ceny?

Je draho. V prosinci byly ceny stanoveny tak, že dělnická rodina platí téměř 310 korun za každou část svých průměrných potřeb, kterou v roce 1938 mohla koupit za 10 korun. V únoru za ni platí 320 korun. To zjistil státní úřad statistický. Zjištění ne zcela přesné, neboť se do průměrných potřeb dělnické rodiny nepočítá vlak, tramvaj, známky, knihy a jiné běžné výdaje. Mzdy a platy za cenami pokulhávají, zvýšily se uspokojivě jen u některých nejméně placených kategorií a u některých druhů práce žen. Předseda ÚRO poslanec Zápotocký správně řekl na manifestačním sjezdu v Praze, že odborové organizace zadržely po převratu zvedající se nápor na zvyšování a vyrovnání mezd a platů, který by nezbytně musel vésti k inflaci. Tím správnější je požadavek snížit ceny.

Proč byly v prosinci stanoveny Nejvyšším cenovým úřadem neúměrné? Nikdo to nedovede přesvědčivě vysvětlit. To uznal i předseda tohoto mocného úřadu dr. Maur, když si minulého týdne pozval zástupce tisku a úřadů a znovu prosincové zvýšení vysvětloval — a znovu nevysvětlil přesvědčivě. »Ceny byly upraveny tak, aby vzájemný poměr mezi nimi byl »správný«, pravil dr. Maur. Je správný? Co je to přesně, »správný« poměr cen? Ceny výrobků z vlny, říkají nám odborníci, byly stanoveny tak, aby hradily i výrobní náklady podniku, který využívá jen 15 procent své kapacity. A jiný příklad z textilu: až v rýmaňovském okrese budou továrny pracovat na tři směny, sníží se výrobní cena prostěradla o dvě třetiny. »Bylo by třeba vyrovnávat hodnocení práce zemědělské a průmyslové«, pravil dále dr. Maur. Je vyrovnávané nebo již vyrovnáno? A stačí mzdy vyrovnat, chceme-li přivábit do zemědělství značný počet pracovníků z průmyslu? »I velmi odpovědní činitelé z ciziny se nás dotazují, jak jsme vše provedli«, pravil ještě dr. Maur. Dívají se tedy s uznáním, jinak by se sotva dotazovali. — Nezvýklá to logika, v níž se zaměřuje zájem se souhlasem. Ne, pan předseda nepřesvědčil.

Z okolí jeho úřadu se naznačují ještě jiné důvody. Bylo

třeba vyrovnat ceny v historických zemích a na Slovensku. To je správné; v celku se to podařilo. Bylo třeba zvýšit ceny proto, aby se potíral černý trh — lidé neplatí velké částky na černém trhu, jsou-li ceny na trhu úředním poměrně blízko. Ne, to se neosvědčilo. Těžko sestavovat statistiky z černého trhu; novináři, kteří vědí všechno, vědí i o tom: ceny na černém trhu se nesnížily, objem asi rovněž ne; proč by si člověk mírně nepřiplatil, když dříve připlácel nemírně. Na černý trh je cenový úřad slabý; pomůže jen dostatek zboží na trhu úředním. Jiný argument, zase dr. Maura: „aby se naše hospodářství mohlo bezpečně rozběhnout“. Rozbíhá se, ale trochu nebezpečně. Těžko se dnes kalkuluje některým i dobře zorganizovaným zárodněným podnikům. V celku lze snad říci, že cenový úřad podcenil schopnost zárodněného průmyslu; nejlze se všude z podstaty. Mnozí správci zaplatili dluhy, vydělávají a zdá se jim, že mají výděly přílišné. Věř, že za menších cen podstatně zvýší obraty. Tím by stát dostal víc daní. To je dobrý zjev, když sám průmysl navrhuje snížení vlastních zisků. Jsou v Praze živnosti, které se tíše dohodly účtovat ovšem méně než nejmenší úředně povolené ceny, jako šat malířů pokojů. Jsou krejčí, kteří úmyslně zůstávají v nižších cenových třídách, než kam patří hodnotou práce. Jsou ovšem jiní, jako ředitelé soukromých obchodních škol, ježto kartel se usnesl nečítat nikdy nižší školné než maximální.

Zvýšení cen je součástí měnové reformy. Ano, ale o jeho úměrnosti lze slyšet kritiky i z politické strany dr. Maura. Zvýšení cen zvýší nominálně daně a tím sníží státní dluh. To je argument nejnebezpečnější. Znesnadnit deon život pro smazání splacení státního dluhu — to prosím ne. Vnitřní státní dluh je závazek do velké míry jen účetní. Nic se nestane hospodářství, když nebude rychle splacen. Budíž mimochodem poznamenáno, že se téměř žádnému státu nepodařilo během mnoha staletí vnitřní státní dluh splátnout. Ovšem, zahraniční závazky je třeba splácet pro dobré jméno republiky. Doma zatím stačí platit úroky.

„Statistický zpravodaj Státního úřadu statistického“ je někdy čtení nadmíru zajímavé. V čísle z 1. dubna se srovnávají ceny na světovém trhu. V poměru k první polovině roku 1939 stouply ceny u našich hlavních konkurentů takto: USA o 40 procent, Kanada 41, Velká Británie 74, Švédsko 75, Švýcarsko 102. Naše velkoobchodní ceny stouply k počátku ledna o 182 procent. Ano, mnoho z toho je způsobeno poměrem koruny k libře a dolaru. Vysvětluje to však našim zahraničním zákazníkům — anebo těm, kdož by rádi těmi zákazníky byli.

Nejde o katastrofální stav cen — ale musí se podstatně zmírnit v čase nepřilíš dalekém. Klíčem k úspěchu není výměna vedoucích osob Nejvyššího cenového úřadu — ten často jen zaznamenává to, co se děje ve výrobě a distribuci. Klíč k nápravě je v práci; není snad třeba pracovat v celku o mnoho více — je však třeba pracovat daleko lépe. Racionalisovat, lépe organizovat, rychleji úřadovat, zkrátit a zlevnit cestu od výrobce k spotřebiteli, v tom hlavně to je. Mnohých z toho se již dělá, a celkem snad dobře. Šlo by to — aby to však jelo, musí se i státní mašinerie rychleji rozjet.

Sociologie

Roste u nás zájem o sociologii, zejména mezi mládeží, a to je dobrá věc. Přijde k vám mladý muž a zjišťuje, co se vám líbí a nelíbí na rozhlase. A jinde: jedná se o založení ústavu pro výzkum veřejného mínění. Dobrá a prospěšná věc, neboť v demokracii není hned nic tak důležité, jako vědět, jak skutečně smýšlí lid. Stavitel, chce-li dobře stavět, musí znát materiál, z kterého staví. Lékař musí znát dobře tělo, které léčí; umělec, který kreslí lidské tělo, musí je také dobře znát. Proto také politik, který chce být mluvčím lidu, musí znát materiál, s kterým pracuje. Sociologie, to je nejlepší fundament dobré, strážlivé, věcné politiky. A vítáme tento zájem o sociologii v mládeži jako projev snahy o dobrou, strážlivou, věcnou politiku.

V. G.

Země bez lidí

Lidem hrozí hlad. Mnoho zemí na světě se dostává do kritických šesti měsíců. Do evropské obilnice je třeba dodávat obilí — s Evropou je to zlé. Naše vláda vydala naléhavé povolání, v němž slibuje odměny dobrým, tresty pak těm zemědělcům, kteří neodvedou předepsané množství obilí.

Jinak vyhlíží věc v novinách, jinak na venkově. Sedláci, statkáři i národní správci jsou stísnění nejednou obavou: chybí nám 310.000 pracovníků; až odejdou Němci, vzroste toto číslo na 420.000. Vláda láká i hrozí, slibuje 70.000 zemědělských dělníků z Bulharska, z Maďarska a z Itálie. O věci se

jedná, zatím nepřišel jediný. Přijedou? Kolik a kdy? Jarní práce s kulturou řepy a s okopávkami nějak zastaneme; trvají asi čtyři neděle, budeme někdy do půl června hotoví. Avšak je pravda, že do července budou všichni Němci pryč! Žně začínají někdy v druhém červencovém týdnu, trvají do konce srpna. A v polovině září třeba sklídit brambory a řepu; to je zas šest neděl. Stačíme na to? Nebylo by lépe zatím Němce ze zemědělství nevyhánět? Loni obilí vzrostlo, cukrovka zamrzla — té škody...

V jiném kraji jiná řeč: Já mám pořád strach, že mi Němec píchne vidle do stělné krávy nebo že zapálí stodolu. — Stalo se to už? — Já nevím, snad. — Ale stalo se, vmísil se druhý, že koni oteklá noha — no, píchli se. A kráva sežrala hřebčík — byl ve žlabu, mezi senem. Sabotáž německého čeledína? Náhoda? Nikdo neví. Několik tisíc bylo pryč. Nejde jen o peníze.

Vláda dlouho rozvažovala. Nakonec rozhodla, že přechodné obtíže hospodářského rázu nesmějí být překážkou historického odsunu Němců. Brzy se plně rozběhnou náborové akce dobrovolných pracovníků. Města nechť venkovu pomohou. A protože nikdo za dnešní morálky neví, zda se národní solidarita projeví alespoň tak jako solidarita mezinárodní, připravilo ministerstvo ochrany práce osnovu, která již je vládou schválena a očekává souhlas Národního shromáždění. Jde o pracovní povinnost mužů od 15 do 55 let (a žen od 15 do 50), pokud nejsou zaměstnáni za podmínek v osnově stanovených. Kdyby i to nestačilo, užije se dekretu presidenta republiky z 1. října 1945 o všeobecné pracovní povinnosti. Tak či onak, přechodné obtíže překonáme, sezónní práce provedeme.

Co s obtížemi trvalými? Budou musít každého roku pomáhat venkovu továrny, úřady i školy? Odbornou práci nelze trvale řešit výpravami diletantů, nechť sebe nadšenějších. Odborníci odhadují, že se ženy naučí práci na poli asi za čtyři roky, děti v chlévě (hlavně dojevy) asi za půl roku, krmení vepřů, drůbeže a pod. asi za rok. Rok alespoň trvá, než dosáhnou ve všech pracích ucházející zručnosti. Zručnost v zelinářství i ovočářství a ve vinařství lze dosáhnout za dva nebo za tři roky. Muži se musí učit déle. Pracovat na poli pro muže znamená umět řídit potahy a obsluhovat stroje — to jsou alespoň dva roky. Práce v chlévě vyžaduje půl roku učení, činnost hospodáře alespoň pět let. Potrvá tedy značně dlouho, než se začnou skutečně osvědčovat noví lidé, kteří se budou trvale věnovat zemědělství. Kdo to bude? Odkud? Najdou se dobrovolníci? Co jim vláda nabídne? Dobré mzdy? Lepší domy? Dobré cesty? Auta? Stroje? Kina? Knihovny? Hřbitvy? A kde to všechno vezme? Zatím, zdá se, na tohle všechno není pomyšlení. Budou tedy lidé trvale přidělováni? Přidělováním dorostu věc řešit nestačí.

Dnes je málo chutí pracovat na venkově — jako podnikatel i jako dělník. Cena půdy je jedna z mála cen, které u nás po válce klesly — o 20 až 30 procent. Nikdo nechce přikupovat půdu ani za nízké ceny — bojí se, že by ji nestačil obdělávat. V jedné věci třeba naše zemědělské zákonodárství pochvilít: je konec spekulací s půdou. Lékař nebo advokát (abychom jmenovali jen dvě povolání), v městě už nikdy nebude investovat peníze do půdy — zdá se mu, že by o ni přišel. V pohraničí je dost půdy, která čeká na sedláka.

Je třeba, aby všechny politické strany jasně řekly — tak, jako to dosud učinila sociální demokracie: u nás je mikroklíma, proto nebude zárodněných podniků. Podmínky jsou dobré pro malého podnikatele, zejména je-li opřen o družstvo. Je ovšem třeba scelit pozemky příliš malé — to půjde v pohraničí lehčeji než uvnitř země, kde lidé lpějí na svém. Je třeba říci, kdy a do jaké míry se bude zeolovat. Je třeba elektrisovat zbývajících 35 procent obcí — elektrina hodně pomáhá. Je třeba zemědělských strojů. Je třeba říci, jaké to vše přesně bude a kdy to bude. V každém režimu lidé musí vědět, na čem jsou. Je jim to třeba říci, brzy, velmi brzy — nejpozději hned po volbách. Čas utíká.

lj.

politika

Co chtějí komunisté

(Ještě jedna odpověď komunistova)

Každý, kdo četl mnoho a mnoho článků Ferdinanda Peroutky, dnes našeho nejlepšího novináře, šéfredakto-

ra dvou listů a poslance, ví dobře, že není nic snadného polemizovat s ním.

Než to zkusíme, vzpomeneme si, že jeho knihu »Budování státu« pochválil nebožtík prof. Šusta jako klasické dílo historické nebo podobnými slovy. Máme v dobré paměti, jak Peroutka opakoval několikrát předpověď, že Německo napadne válečně okolní státy. Bylo to v době, kdy jsme tomu ještě zdaleka nevěřili. A stalo se to.

Správně, s chladnou tvrdostí, posoudil historiku předchozího anglického krále s pí Simpsonovou, ač se nám zdálo, že kupodivu drsně nedbá lidských, v tomto případě milostných práv králových (i pí Simpsonové).

Udělal neúprosnou negativní diagnosu slavné Célinovy »Cesty do hlubin noci«, ačkoliv F. X. Šalda napsal o této knize nejpronikavější příznivou kritiku vůbec, jak řekl sám Céline, můžeme-li mu věřit aspoň to. V krátkosti řečeno, pokud se pamatují, Peroutka charakterisoval Célinova hrdinu jako nechutného člověka bez páteře, který nám nepřináší vůbec nic. Není to muž. Kromě toho demoralisuje. A hleďte! Céline byl zavřen do vězení jako francouzský kolaborant.

Bylo by možno vypočítávat dále, kolik správných postřehů a soudů měl Peroutka. Nakonec snad neškodí, připomeneme-li, že byl zavřen a týrán několik let v koncentračním táboře v Německu, když bezpochyby odmítl výhodné nabídky Němců. Jistě nečekal, že se vrátí. Pomyslení na rodinu mu také neulehčilo rozhodnutí.

A přes to se s ním budeme přít, vlastně právě proto!

Peroutka se již několikrát zabýval v »Dnešku« komunistickou stranou. V tomto okamžiku si uvědomí, či, lépe řečeno, znovu oživí v myslí, že právě jí a žádnou jinou.

V čtvrtém čísle svého »Dnešku« napsal Peroutka úvodník s nadpisem: Hlavní úkol naší politiky.

Otázky, které dává v tomto článku komunistické straně i sám sobě, jsou tak závažné — týkají se budoucnosti Československa — že je třeba odpovědět na ně po pořádku. Abychom se vyhnuli zbytečností, opišeme úplně neb zčásti Peroutkovy otázky s označením **P** a odpovědi s označením **O**.

P: Chcete stavět, a půda pod námi je snad tekutý písek.

O: Uzavírá-li někdo manželství, neví napřed, jak se vydaří, jaké budou děti, budou-li vůbec nějaké atd. Rozumovější by bylo, nežení se a nevdávat se. Nedopustili bychom se omylu, ale lidstvo by vyhynulo. Onen tekutý písek pod nohama nemůže sahat nekonečně hluboko. Octneme-li se náhodou na něm, nemohou se mu vyhnouti, musíme jim zarazit kolíky tak hluboko, až budeme mít, čeho se chytit.

P: Základem Nár. fronty je dohoda komunistů s ostatními stranami. Víme všichni, že jakési dorozumění existuje. Jaké však jest? Trvalé nebo chvilkové, zásadní nebo oportunistické, upřímné nebo lstivé — nebo jaké jiné jest to dorozumění?

O: V každé straně jsou lidé poctiví a upřímní, lidé lstiví a chtiví mocí i peněz. Tak je to i v komunistické straně. Máte možnost, abyste působil na hru těchto sil. Ovšem nikoliv týdeníkem nebo novinami, které si dychtivě přečte několik tisícovek věrných lidí, kterým se skoro nadává »intelektuálové«. Je nevhodné, aby mladší a méně zkušeni radil staršímu a zkušenějšímu. Ale nemohu jinak, než říci Vám: vstupte do komunistické strany, kde budete plně respektován a ucítíte širokou basí. Zde budete moci uplatnit své zkušenosti a svou

autoritu, jako sotva kde jinde. Dos Passos, Aragon, Eluard a jiní shledali nutným učinit tak už dávno.

P: Budou komunisté trvale ochotni něco odpisovatí ze svých idejí, trvale slevovat ze svého marxismu-leninismu, jak toho koaliciční politika vyžaduje, má-li zůstat koaliciční?

O: Vždyť je podstatou komunistické strany, že, řídíc se »historickým materialismem«, mění se stále i v ideologii s měnícími se věcnými okolnostmi. Některým starým orthodoxním marxistům nebude o nic snadnější sledovat bez trpkosti a bez nevole životný vývoj strany, který se jim bude zdátí zradou původních idejí a všeho, zač bojovali, než četným členům ostatních stran, aby se jen smířili s novými skutečnostmi života obnoveného československého státu.

P: Komunistická strana se hlásí k odpovědnosti, k vedoucí roli ve státě, a sebevědomě cítí, že bez ní není možno nic špatného napravit.

O: Ano. Většina jejich starých členů prožila život plný bídy, dřiny, pronásledování, bezpráví a posměšků. K životu je poutalo skoro jen duchovní společenství s miliony bratří a sester po celém světě. Teď cítí plně právo, aby mluvili.

P: V třetí republice se objevili komunisté v jiné podobě, než v jaké byli známi dříve. A lidé se nyní ptají: která podoba jest pravá — nová nebo stará? Kdysi by si byl řádný komunista dal spíše vyříznout jazyk, než by se přihlásil k demokracii. Kdysi byli komunisté nervosní, když se před nimi promluvílo o svobodě; byli krajně skeptičtí k tomuto pojmu a podrývali jej kritikou se všech stran; velebili mnoho věcí jiných, svobodu však nikoliv. Nyní píší ohnivě verše na svobodu a pohrdlivě mluví o zemi, jako jest Španělsko, kde »slovo svoboda možno pouze šeptat«.

O: Pokud žili komunisté v otroctví, byli k pojmu svobody skeptičtí. Teď se jejich postavení zlepšilo a poznali, že je možno dívat se jinak na svobodu. Že by mluvili pohrdavě o Španělsku, aspoň u nás, na venkově, neučeně prostí komunisté, jsem neslyšel. Naopak, pokud o Španělsku byla zmínka, projevovali španělskému lidu účast.

P: Kdysi nekonečně pohrdali slovanstvím, teď není nad ně větších zapálenců pro slovanskou vzájemnost.

O: Když bojovali o pouhý život, volali zoufale: »Proletáři všech zemí, spojte se!« Slovanství bylo nepřipustný luxus. Také Leninovo pojetí světové revoluce současně ve všech zemích bylo v rozporu se slovanstvím. Kde se životní podmínky zlepšily, probudilo se národní sebevědomí a pocit, že svornost Slovanů bude nejbezpečnější zárukou pro existenci národa.

P: Nikdo nezapomněl thesí komunistické internacionály, které od první do poslední se nevztahovaly k ničemu jinému než ke způsobu, jak provést revoluci a nastolit diktaturu proletariátu. Jsou zcela mrtvy tyto these?

O: Tato válka byla krachem politiky násilí. Z velmocí, jak se zdá, si tento poznatek nejlépe uvědomilo Rusko. Jeho příklad jako učitele je dosti silný i pro KSČ. Komunistická strana československá bez násilí získá nejschopnější lidi, pokud je už nezískala, a bude moci klidně odložit hesla a ideje na hromadu papíru, nebudou-li se hodit pro dobu a pro stát. Vždyť k takové přízpusobivosti nabádal už Lenin. A ostatně, Čecháckové mají střízlivý rozum. Sám jste kdysi řekl, že jsme národ s politickým talentem. Pozorujme velmoci: Nejklidnější je SSSR, který se přímo těší z různých utváření svých národů.

Komunistická strana v Československu, veliká a silná strana, nabývá klidu, ztrácí svou bojovnou nervosnost, ale tím není řečeno, že ztrácí to, zač ztráceli

její členové krev. V něčem je a bude pevná, ale nikoliv na úkor ostatních stran, pokud nenadrží elementům, ohrožujícím bezpečnost státu.

Pane redaktore, vždyť jste naši komunistické straně udělal mimoděk velikou reklamu, třebaže jste ji přísně kritisoval a vrtěl nad ní hlavou.

Máte asi už všeho až po krk. Kdo něco prožil, zná ten pocit. Ale co by bylo logičtějšího, než kdyby Peroutka vstoupil do komunistické strany? Zde by se teprve mohl maximálně uplatnit, nejen pro sebe, nýbrž i pro Československo.

Vstoupit je přece možno vždycky. Ale to byste stejně neudělal. Divím se, že se Vám chce stát na písku.

Váš dlouholetý čtenář
MUDr Jar. Dočekal
 obyčejný člen KSČ.

život a instituce

J. Vavřina

Přízrak nivelisace

Pisatel článku v 1. čísle »Dnešku« se obává, že jsme při stanovení nových mezd a platů nedbali sovětského příkladu, který znamená prý značné rozlišení příjmů mezi nejnižšími a nejvyššími kategoriemi v průmyslu, kdežto u nás prý poslední zvýšení mezd přivedlo nivelisaci kolem 3000 Kčs měsíčního příjmu.

Pisatel hlavně cituje článek p. Druckera »Mzdy a platy v sovětském průmyslu« z World Review, listopad 1945. Nemůžeme se tomu divit, ani očekávat, že se u nás bude psát o SSSR bez uvádění nesprávných skutečností, neboť od května zůstalo naše spojení se Sovětským svazem po stránce studia hospodářských poměrů zcela nedostatečné. V tom směru znamenala Laušmanova delegace určitý průlom a sbírka novinek sovětské literatury národohospodářské a technické, kterou v těchto dnech obdržela knihovna vysokých škol technických v Praze, je počátkem plánovitě organizace seznávání poměrů v SSSR.* Připočteme-li k tomu možnost předpání asi 200 nejvýznamnějších sovětských odborných časopisů, vidíme, že vbrzku nebude nutno při zpravodajství o SSSR přidržovat se zahraničních pramenů s nesprávnými komentáři.

K článku samotnému dlužno uvést především, že srovnání příjmových rozdílů v SSSR a USA neodpovídá poměrům. Nestáčí srovnatí vyplacené mzdy i platy v obou zemích. U sovětských čísel dlužno dbát také sociálních, ústavou zaručených služeb, které stát poskytuje dělnictvu a kterých se dělnictvu v USA nedostane. Jěžto tyto služby jsou v základu stejné pro všechny zaměstnance, znamenají kapitalisovaný snížení rozdílů reálného příjmu nejnižších a nejvyšších kategorií v průmyslu SSSR.

Jako příklad možno uvést rozsáhlé státní pojištění nemocenské, starobní, invalidní a životní, které platí stát či závod a nikoli zaměstnanci. Dále placenou dovolenou s případnou cestou a pobytem v ozdravně či sanatoři, a péči o děti, které možno od nejtútlejšího věku ponechat v případě potřeby přes den či úplně v internátě škol, školce a jesli.

O přílepkování zásobování svých zaměstnanců starají se závody vydatně vlastními sovychozy. Továrna obráběcích strojů »Krasnyj proletarij« v Moskvě se svými 4000 zaměstnanci měla r. 1942 ve vzdálenosti 250 km sovychoz o výměře 1180 ha pudy se 150 kravami, 50 koni, poměrným počtem vepřového dobytka i drůbeže a 8 traktory. Z výtěžku tohoto sovychozu přílepkuje se stravování v závodních jídelnách, rekreačním středisku v závodě (profylaktorium) pro zesláblé, závodních dětských jeslích i školce a pod. Přílepkování na jednoho dělníka může jít až do výše státního přídehu potravin, kdežto další přebytky výroby závodního sovychozu prodávají se dělnictvu v závodním obchodě za státní, levné ceny, a to až do výše trojnásobného přidělu.

* Při této knihovně zřizuje se jako pomocný ústav našeho hospodářství dokumentační středisko, t. j. zpravodajská ústředna pro všechny otázky techniky, práce a hospodářství v celém světě.

Stát či závod podporuje dále stavbu rodinných domků i zahrádkářství. Roku 1945 připadlo na každou dělnickou rodinu 550 kg brambor vlastní výroby, kromě luštěnin, zeleniny i výtěžku vlastního chovu zvířectva, který rovněž znamená podstatnou položku ve výživě národa.

To jsou tedy okolnosti, ke kterým dlužno přihlídnouti srovnáváme-li příjmy kategorií v SSSR. V uvedeném závodě střední velikosti je rozpětí mezi platem nejnižšího dělníka a ředitele 1:4,5, ale ani toto srovnání neobjasňuje vše. To jsou pouze platy základní, normální, ve skutečnosti existují ještě různé jiné možnosti zvýšení příjmu. Tak na př. v jmenovaném závodě ředitel dostane kromě svých 3000 rublů měsíčně ještě dvojnásobek z prémie 750.000 rublů, kterou tento závod měsíčně vyhrává jako cenu v soutěžení o »Rudy praporek«, již po devátý měsíc. Z tohoto celkového obnosu dostává se jedné třetiny kulturním a sociálním účelům kolektivního závodu, jedné třetiny dělnictvu a jedné třetiny technickému a administrativnímu personálu. Kdyby závod ztratil praporek ředitel by přišel o svou prémie, ale dělnictvu by zůstala ještě řada odměn z vnitřního soutěžení mezi dílnami a odděleními.

Ovšem hlavní hmotný význam pro dělnictvo má stachanovské hnutí, které neobyčejně zvýšilo materiální úroveň. Zmíněný ředitel doznal, že má v závodě stachanovce, kteří vydělají tolik, co obnáší jeho vlastní plat (bez prémie). Kdo vyplní více než 150 procent normy (t. j. předepsaného počtu kusů, které dlužno vyrobiti za 48 pracovních hodin), je považován za stachanovce a má kromě zvýšeného výdeleku ještě různé jiné výhody v závodních jídelnách a při nákupu potravin i ostatních potřeb. Ale také ředitel i jeho stáb, kteří všichni jistě patří k předním stachanovcům, mají výhody. Ředitel má k dispozici auto a komfortní naturální byt.

Z uvedeného je vidět, že pro správné posouzení poměrů nestačí srovnávat základní platy. V SSSR se skutečně nikdo nad těmito rozdíly platovými nepozastavuje, protože každý přesvědčen, že jsou oprávněné. Ředitel »Krasného Okfabru« je dobře odměňován za to, že dovede rychleji utišovat hlad po strojích, než to plán předvidá. Něco za něco je běžná zásada po celém světě. Což pak my bychom neodměnili královsky na př. někoho, kdo by nám navrhl, jal snadno a rychle nahradit Němce v pohraničí, aniž by to náš vnitrozemský průmysl pocítil? Mohl by to býti i prostý dělník, to by nevađilo.

V SSSR na odměňování takových dobrých nápadů mají tabulku (zákon z roku 1942), která nemálo podněcuje úsilí o řešení otázek, jak zdokonalit výrobu. Sazba je složitá. Jsou stanoveny tři kategorie odměn: Za úspory, docílené vynálezy, technickými zdokonaleními a racionalizačními návrhy. Nejvyšší odměny obnášejí 200.000, 100.000 a 25.000 rublů.

Proč se vykládá v článku podrobně o pokutách při nedosažení normy, není jasno. Nyní platí všeobecně zákon z r. 1934: nevyplní-li dělník pracovní normu vlastní vinou obdrží plat podle množství a jakosti vykonané práce, bez ohledu na zajištění existenčního minima.

Ovšem, není lehké člověku kapitalistického smýšlení, abychopil demokracii sovětské ústavy z roku 1936, která za jistě jistě sovětským občanům právo na práci, odpočinek i hmotné zabezpečení v nemoci, invaliditě i stáří. Ale pře vzavši závazek hmotného zabezpečení dělníka, musí mít vláda nutně též právo sankcí proti lenochům a sabotážníkům. »Kdo nepracuje, ať nejí« stalo se i u nás oprávněným heslem.

A nyní, jak je to s tou naší »nivelisací«? Chceme-li srovnávat u nás hodinové sazby dělníků kovoprůmyslu, sice nekvalifikovaného s nejvíce kvalifikovaným, obdržíme poměr 1:2,18 pro velká města, a 1:2,22 pro venkov. Sovětské čísla v kovoprůmyslu jsou přibližně 1:3,5. Vysvětlení a odůvodnění je podobné, jako bylo výše uvedeno pro rozdíl mezi nekvalifikovaným dělníkem a ředitelem v SSSR a USA. Každý sovětský dělník požívá takových vymožeností sociálních, a to nejen ve srovnání s USA, nýbrž i s námi, že s tím jeho reálná mzda základní zvyšuje a tudíž poměr mezi nekvalifikovaným a nejvíce kvalifikovaným dělníkem se snižuje. Náš zákonodárce měl patrně zájem při zvyšování mezd, aby nekvalifikovaní nezemřeli hladem. Že by nejvíce kvalifikovaní nemohli za nynějších sazeb »uhraditi svoji běžné životní potřeby«, jak píše pisatel, lze pochybovat, když pobírají více než dvojnásobek toho co nekvalifikovaní. O nějaké unifikaci řemeslných i neodborných sil, jak jí vidí pisatel, není tedy ani řeči.

Ale to hlavní rozlišení výdělků teprve musí přijít. Dobre, že je citován Stalin: »Klíčem průmyslové výkonnosti je mzdový sazebník, který činí správný rozdíl mezi cvičeným a necvičeným dělníkem.« My však tento sazebník, tak jak se dnes v SSSR používá, dosud nemáme, a mluví-li se u nás o postavení dělníků, mají se stále na mysli pouze poměry hodinových platů. Ty jsou dnes v SSSR po většině jen početní pomůckou pro stanovení norem, které teprve se staly vydatným prostředkem pro zvýšení hmotné úrovně většiny národa. V SSSR se plánuje všechno a normuje téměř celá výroba. Ohromná většina pracovníků ve výrobě (přes 70 procent sovětského průmyslu pracuje podle normy), má příležitost zvýšením svého výkonu zlepšit podstatně své hmotné postavení, a také toho používá. Normy jsou základem socialistického soutěžení, bez něhož nelze si představit výstavbu a rozvoj znárodněného průmyslu. Jakmile budou u nás uzákoněny, projeví se omyl pisatelův, který vidí v nynější mzdové úpravě uplatněnou zásadu, že »dvě ruce jsou dvě ruce, ať patří soustružníkovi nebo přidavači«. Pak se ukáže, že teprve přidá-li se jedna hlava, a to dobrá hlava k těmto dvěma rukám, obdrží se člověk — tvor myslící, schopný uplatnit se v socialistické společnosti.

do ba a lid é

Míla Pachnerová

Tak tedy ještě stránka z Černé knihy

Když v 2. č. Dnešku vyšla moje »Stránka z černé knihy«, byli by mi čtenáři bezmála strhali telefon. Z podnětů, které mi dodali, byla by celá černá knihovna.

Dělat tak chmurnou práci ve chvíli, kdy člověk už už namácel pero, aby napsal neméně pravdivé stránky z knihy zlaté, je jistě skličující, ale aby alespoň někteří viděli, že mi svoji důvěru nedali nadarmo, budíž, tady je tedy ještě jedna stránka.

Nebude se, pohříchu, ani tato stránka obírat věcmi utěšenými, má-li říci všechno podle pravdy — o židovské otázce za války. Mezi nejdrásavější zkušenosti z let poroby patří do jista pocit strašné osobní nejistoty, jemuž jsme nakonec přivykli tak, jako horník ve své štolě nebo letec vysoko ve vzduchu přivykne nebezpečí. K tomuto pocitu trvalého krajního nebezpečí přispívalo často naše vlastní nejbližší okolí a také vzdálení, ba neznámí spoluobčané.

Břevnovský listonoš Tuša nosil mé švagrové dopisy, jak je při třídění na poště zadržel, když odhadl (vždycky správně), že to je udání gestapu.

Stačilo, aby takový dopis došel svého určení a bylo zase víc o nešťastnou rodinu, o zavražděného živitele, o nevinné a opuštěné sirotky.

Tato udání vinila bližní z nejstrašnějších zločinů: ten a ten navštěvuje tajně židovskou rodinu, která bydlí tam a tam, a (dokonce!) nosí jí potraviny. Nebo: ta a ta hokyně prodala židovce té a té mimo určenou dobu a snad i zboží, které jí prodat nesměla. A potom napořád: žid ten a ten nebo ta a ta nenosí předepsanou hvězdu. Nebo: čtou noviny... Nebo: jeli elektrikou... Nebo: použili telefonu... Jednou také, tenkrát to výjimečně nebyl žid: ten a ten řekl, že vůdce je vůl. Každé takové udání ohrozilo jmenovaného přímo na životě. Dobrák listonoš jich zneškodnil desítky, snad stovky.

Jestliže u Němců lze vysvětlit — nikoliv pochopit — že své nelidské činy prováděli v souhlase s jakousi ničemnou teorií, u těchto českých lidí vedly k udáním nejmalichernější osobní pohnutky, zpravidla nízká osobní ševnivost. Jindy pohnutkou byla snaha zneškodnit člově-

ka, s nímž měli spor, jemuž byli dlužní nebo který sám o nich věděl něco nepěkného.

Příklad z vlastní zkušenosti: čalouník, který vycpal žíněnky z větší části hoblovačkami místo žíněmi, jež jsme mu dodali, prohlásil, když jsme ho soukromě volali k odpovědnosti, že mne udá, že si »jezdím za malými dětmi na venkov jakoby nic«. Chůva, jejíž milý shledal, že pro něho nemá dosti volného času, prohlásila v parku, že mne udá, že »si chodím jen tak«.

Chalupník poblíž naší venkovské chaty mi vzkázal, že by mně mohl udát, »že si tam jezdím«. Zvolila jsem tři případy lidí, kterým jsem v životě neublížila, ba ani je dobře neznala. Jen v jediném z nich jsem se pokusila hájit svůj majetek. Tito lidé se nakonec spokojili mravním útlakem. Řada jiných svoji hrozbu splnila a stálo to mnoho lidských životů.

Jisté je, že chuti a odvahy k takovému jednání lidem dodával tehdejší zglajchšaltovaný tisk. Hitler tu ještě ani nebyl, o nějakém nátlaku tedy nemohlo ještě být řeči a v tisku národa Masarykova se počala rozvíjet štvance, která navozovala přesně tam, kde ji tehdejší profesor Masaryk před padesáti lety zakřikl: Voborského karikatury a Krychtálkova (nazítí přece jen odvolaná) definice, že židem je také každý, kdo se s židy stýká, a naprostým už vyvrhelem, kdo snad s židem žije v manželství.

Od samého dna a z obvodu novinářství vynořili se noví lidé, kteří už měli tento program ve štítu a na něm budovali svůj vzestup.

Když potom Němci začali sypat z rukávů svá nařízení, komentovali každé jejich zostřující opatření s radostným souhlasem. Vždyť nesmíme zapomenout, že místa po židech nedostali vždycky jen Němci. Zbylo i na takovoto — promiňte, že Čechy je nazývat nechci a nemohu — a tak v době ruku na místa vyšší i nižší, od správních radovství přes ordinace a advokátní kanceláře, od továrních koncernů po malé obchody a živnosti, všude bylo jim hračkou i potěšením, když dokázali, jak je dobré, že se těch židů zbavíme.

Již 15. února 1939 na mimořádné valné hromadě Advokátní komory bylo rozhodnuto, že židovští advokáti budou zbaveni práva vykonávat povolání a ani o vteřinu později, než 15. března 1939, to bylo schváleno (oběžník A 2602/39). Prý jednohlasně. Znamená to, jak pevně doufám, že nikdo z těch, kdo tak tehdy hlasovali, už dnes ve výboru komory nezasedá. Kdy následovala Lékařská komora a kdy inženýři, už řevím. Myslí, že počkali, až opravdu nemohli jinak. Neboť jisté je, že řada opatření, ba většina z nich, byla vynucená. Nám však běží o postížení soukromé píle a horlivosti, ať jednotlivců, ať organizací. Národní souručenství připojovalo ke své náborové akci kartičky pro lístkový katalog s výslovným dotazem pro rasovém původu druhého z manželů. Už tehdy jsem jim na ten dotazník pěkně dvojmo, jak si přáli, napsali, že jsou filiálkou NSDAP, a nevím, dali-li si to do kartotéky. Jisté je, že kterýsi funkcionář po čase mému muži stiskl ruku a řekl: dobře jste to napsal, byl jste jediný statečný!

Nebáli jsme se. Opravdu, když se na ta léta dívám zpět, jak my, zdeptaní, denně ohrožovaní, a při všem, co jsme viděli, nutně pesimističtí, jsme se ani na okamžik nebáli, teprve chápou, odkud se v nás bere ta dnešní žhavá touha ruzovat s ničemníky a se záškodníky, kteří nás ohrožovali ze svého pohodlného bezpečí a na svůj prospěch, a zejména rzumím, proč nám je tak cizí každý projev liknavosti a nestatečnosti.

Není každému dáno, aby přemohl tetelivou slabost duše i těla, a už zejména nedokáže každý, aby se postavil takové přesile, jakou tehdy zosobňovali u nás Němci, ve věci, která ani není jeho vlastní. Jestliže advokát napsal

dokumenty

v r. 1943 a před svědky opakoval německému osidlovacímu úřadu někde na Benešovsku, že nemá práva jistému českému občanu vyvlastnit část pole a domek, jednal jistě statečně. Jestliže lékař všemožně napomáhal »pracovně nasazeným«, aby se vyhnuli práci pro Němce, dával jim rady i léky a třeba je i v této záležitosti navštěvoval, jednal statečně. Jestliže lidé v domě nabídli člověku, po kterém gestapo natahovalo chapadla: »přijďte k nám nahoru, jedeme na letní byt, zamkněte se tam u nás a nikdo vás nenajde« (v době, kdy tisk neustával varovat před takovými přátelskými službami) jednali jistě statečně. Statečně si počínal krejčí, který člověku před transportem všil do vycpávek šatů papírové peníze. Statečně jednal obchodník, který vám tajně přenechal tu špetku mouky nebo kostku margarínu, protože věděl, že máte malé děti a dobového souzení až nad hlavu. Statečně jednal představený, který se Němcům zaručil za zatčeného zaměstnance, třebaže dobře věděl o jeho ilegální činnosti. Statečně jednal zatčený důstojník, který prohlásil, že čisté tiskopisy občanských legitimací v tiskárně ukradl, ačkoli je podle pravdy po desítkách dostával od dalšího člena ilegálního řetězu. Příklady by bylo bez konce. A kdo nejen poznal z doslechu, ale doslova žil v tomto ovzduší, má k opaku statečnosti poměr nanejvýš kritický.

Nám dnes nikdo nic nenapovídá, víme přesně, co kdo chtěl a co musel, co mohl a co nesměl. Nikdo se před námi neomyje a také nikdo nikoho před námi neomyje.

Převýchova národa ve smyslu nacistické ideologie, tak smutně selhavší ve svém celku, našla, jak známo, odezvu u jednotlivců a vloudila se i do rodin, kde podle přísloví o oběšenci nebylo radno hovořiti o provaze, do rodin, kde některý z členů byl žid. Byla to zase jen otázka osobní statečnosti, když druhý z manželů s postiženým druhem po leta snášel ústrky a příkoří, zostřované ještě soukromou horlivostí sousedů, a tak se ovšem stávalo, že některý podlehl.

Jisté je, že i smíšená manželství byla někdy nepodařená a byla jimi dávno, než Hitler prohlásil, že se taková dva k sobě nehodí a byla jimi z docela jiných příčin. Je pozoruhodné, že řada skutečně nespokojených manželů vytrvala u ohroženého druhu až do doby po revoluci, kdy z rozluky nebezpečí židovské polovici osobní nebezpečí. Jiní se dohodli na rozluce, zpravidla jen »na oko«, z příčin ponejvíce hmotných, tak zejména státní úředníci, kteří by jinak bývali museli do pense. Černá stránka však zaznamenává takové, kteří rozluku dali provést bez souhlasu, ba přímo proti vůli druhého z manželů, což bylo podle německých předpisů beze všeho možné. Stačilo prohlášení, že druhý manžel je žid a tím byl prokázán nepřekonatelný odpor.

Všichni tak či onak rozloučení židovští manželé byli poslání do vyhnanství a velká většina jich zahynula v plynových komorách.

Nyní však, na základě restitučního dekretu, kdy rozluky, uskutečněné pod tlakem okupace, jsou prohlášeny za neplatné, stávají se z přeživších manželů nebo manželek těchto rozloučených přes noc vdovy a vdovci s právním nárokem na dědictví po zemřelých, na místo aby, jak je pravidlem, země-li rozloučený bez dědice, jeho majetek dědila republika.

Třebaže svým sobeckým skutkem vechali druhá a často otce rodiny do jisté smrti, neostýchají se nyní před soudcem falšovat skutečnost a snaží se vetřít do houfu těch, kteří se skutečně rozvedli jen »na oko«. Bylo by třeba, aby taková dědicová věrohodně prokázali, jakého druhu byla rozluka, která zavinila smrt jejich manžela, jinak se budou tito olupovači mrtvol smát do hrsti.

Jiná, neméně zajímavá kapitola pojednává o majetku, který pronásledovaní v tísní světili přátelům do úschovy a který tu a tam je čestně vrácen jim nebo pozůstalým a jindy zase méně čestně upírán.

I. S. Turgeněv

Básně v prose

Životní pravidlo

„Chcete-li pěkně nasolit a dokonce uškodit protivníkovi,“ řekl mi jeden starý prohaný člověk, „tomu vyčítejte týž nedostatek nebo neřest, kterou sám u sebe cítíte. — Buďte rozhorlen... a vyčítejte! Za prvé — to přinutíte jiné mysliti, že této neřesti nemáte. Za druhé — vaše rozhorlení může být dokonce upřímné... Můžete využít výčitek vlastního svědomí.

Jste-li na příklad renegát — vyčítejte protivníkovi to, že nemá přesvědčení!

Jste-li sám lokaj v duchu — řekněte mu s výčitkou, že je lokaj... lokaj civilizace, Evropy, socialismu!“

„Lze dokonce říci: lokaj bezlokajství!“ poznamenal jsem.

„I to je možné,“ připojil prohaný člověk.

(Únor 1878.)

„Uslyšíš soud hlupce...“

Puškin

„Uslyšíš soud hlupce...“ Měl jsi vždy pravdu, veliký náš pěvče; měl jsi ji i tentokrát.

Soud hlupce a smích davu... Kdo nezakusil tohoto i onoho?

Všechno to je možné — a třeba sněti; a kdo je s to — nechť opovrhne!

Jsou však údery, které bolestněji bijí po samém srdci... Člověk učinil vše, co mohl; pracoval usilovně, s láskou, čestně... A čestné duše s opovržením se odvracejí od něho; čestné tváře se zardívají rozhorlením při jeho jméně. „Odejdi! Jdi ven!“ volají na něho čestné, mladé hlasy. „Nepotřebujeme ani tebe, ani tvé práce, poskvruješ naše obydlí — neznáš nás a nechápeš nás. Jsi náš nepřítel!“

Co má potom dělat tento člověk? Pracovat dále, nepokoušet se o ospravedlnění — a dokonce nečekat spravednějšího ocenění. Kdysi rolníci proklínali cestovatele, který jim přinesl brambory, náhradu chleba, každodenní pokrm chudáka... Vybírali z rukou k nim vztážených drahocenný dar, házeli jej do bláta, šlapali po něm nohama.

Nyní se žíví jim — a ani neznají jméno svého dobrodince. Nechtí! Nač jim je jeho jméno? On i bezejmenný je zachraňuje od hladu.

Snažme se jen o to, aby to, co přinášíme, bylo opravdu užitečnou stravou.

Trpká je nespravedlivá výčitka v ústech lidí, které máš rád... Ale sněti lze i to...

„Bij mne! Ale vyslechni!“ pravil athenský vůdce spartskému.

„Bij mne — ale buď zdráv a syt!“ musíme říkat my.

(Únor 1878.)

Spokojený člověk

Ulicí sídelního města uhání v poskoku mladý ještě člověk. Jeho pohyby jsou veselé, smělé; oči září, rty se usmívají, příjemně se rdí pohnutá tvář... Je všecek — spokojenost a radost.

Cq se mu stalo? Zdědil? Povýšil ho? Spěchá na milostné dostaveníčko? Nebo prostě — dobře posnídal, — a pocti zdraví, pocit syté síly zahrál ve všech jeho údech? Snad navštívil na jeho štíj tvůj krásný, osmihranný kříž, ó polský králí Stanislave?

Ne. Vymyslíl pomluvu na známého, pečlivě ji rozšířil, uslyšel ji, tutéž pomluvu, z úst druhého známého — a sám jí uvěřil. Ó, jak spokojený, dokonce jak dobrý je v této chvíli milý, mnoho slibující mladý člověk!

(Únor 1878.)

Hlupák

Byl jednou na světě hlupák.

Dlouho žil v blaženosti; ale ponenáhlu začaly k němu docházeti pověsti, že je všude považován za pouhého blázná.

Hlupák se znepokojil a začal se rmoutiti nad tím, jak by učinil přítrž těmto nepřijemným pověstem?

Neočekávaná myšlenka osvitila konečně jeho temný rozum... A nikterak neváháje, uskutečnil ji.

Potkal na ulici známého — i začal známý vychvalovat známého malíře...

„Prosím vás!“ zvolal hlupák. „Tento malíř byl dávno uložen do archivu... Vy to nevíte? — To jsem od vás neočekával... Jste zaostalý člověk!“

Známý se polekal — a ihned byl s hlupákem zajedno. „Jakou krásnou knihu jsem dnes přečetl!“ pravil mu druhý známý.

„Prosím vás!“, zvolal hlupák, „že vám není hanba? Ta kniha není k ničemu; všichni nad ní dávno mávli rukou. — Vy to nevíte? — Vy jste zaostalý člověk.“

I tento známý se polekal — a byl s hlupákem zajedno. „Jaký báječný člověk je můj přítel N. N.!,“ pravil hlupákově třetí známý. „To je opravdu uslechtilá bytost!“

„Prosím vás!“ zvolal hlupák. „N. N. je dávno známý darebák! Celé příbuzenstvo okradl. Kdožpak to neví? Jste zaostalý člověk!“

Třetí známý se také polekal a byl zajedno s hlupákem, stranil se přítele. A necht' před hlupákem cokoli chválil — na všechno měl jednu odpověď.

Leda někdy vyčítavě připojí: „A vy stále ještě věříte v autority?“

„Zlostník! Popudlivý člověk!“, začali vykládat o hlupákově jeho známí. „Ale jaká hlava!“

„A jaký jazyk!“ připojovali druzí. „Ó, to je talent!“ Skončilo to tím, že vydavatel jedné novin navrhl hlupákově, aby mu řídil kritickou část.

A hlupák začal kritizovat všechno a všechny, naprosto neměně své způsoby, ani své výkřiky.

Nyní on, křičící kdysi proti autoritám, je sám autoritou, — a jinoši ho zbožňují — a bojí se ho.

A co také mají dělat ubožáci jinoši? — Třežbaže se nesluší — všeobecně řečeno — zbožňovat... ale tady, pozor, nezbožňuj — a dostaneš se mezi zaostalé lidi.

Žije se hlupákům dobře mezi zbabělci.

(Duben 1878.)

Dělník a běloručka

(Rozhovor.)

Dělník: Co k nám lezeš? Co chceš? Nejsi náš... Jdi pryč.

Běloručka: Jsem váš, bratří!

Dělník: Toť se ví! Náš. Co sis vymyslí! Podívej se třebas na mé ruce. Vidíš, jaké jsou špinavé? A hnojem páchnou, i dehem — a tuhle tvé ruce jsou bílé. A čím to voní?

Běloručka (podáváje své ruce): Přívoň.

Dělník (přivoněv k rukám): To je podivné! Zavání jako železem.

Běloručka: Tak jest, železem. Celých šest let jsem na nich nosil pouta.

Dělník: A začpak?

Běloručka: Ale za to, že jsem se staral o vaše dobro, chtěl jsem vás osvobodit, šedé temné lidi, povstával jsem proti vašim utiskovatelům, bouřil jsem... Nu, tak mě zavřeli.

Dělník: Zavřeli? Že se ti chtělo bouřit!

Po dvou letech.

Týž dělník (druhému): Poslyš, Petře!... Pamatuješ se, předloni v létě s tebou rozmlouval takový běloručka?

Druhý dělník: Pamatuji... a co?

První dělník: Poslyš, dnes ho pověsí; takový příkaz byl vydán.

Druhý dělník: Pořád se bouřil?

První dělník: Pořád se bouřil.

Druhý dělník: Tak... Nu, víš co, brachu Mitriji: nemohli bychom dostat ten provaz, na němž ho budou věšet? pryť to znamená náramně štěstí!

První dělník: To je správné. Musíme se pokusit, brachu Petře.

(Duben 1878.)

Hostina u Nejvyšší bytosti

Jednou si Nejvyšší bytost usmyslila uspořádati velikou hostinu ve svých blankytných komnatách.

Jako hosty pozvala všechny ctnosti. Jen ctnosti... muže nezvala... jedné dámy.

Sešlo se jich mnoho — velikých i malých. Malé ctnosti byly příjemnější a roztomilejší než velké; ale všechny se zdály spokojeny — a zdvořile rozmlouvaly navzájem, jak se sluší na blízké příbuzné a známé.

Ale tu Nejvyšší bytost zpozorovala dvě krásné dámy, které, jak se zdálo, vůbec se navzájem neznaly.

Hostitel uchopil za ruku jednu z nich a přivedl ji k druhé.

„Dobročinnost!“ pravil, ukázav na první.

„Vděčnost!“ připojil, ukázav na druhou.

Obě ctnosti se nevýslovně podívaly: od té doby, co svět stojí — a stál dávno — potkaly se po prvé.

(Prosinec 1878.)

S kým vésti spor?

Spor veď s člověkem, který je rozumnější než ty: zvítězí nad tebou. Ale i ze samé své porážky můžeš míti prospěch pro sebe.

Spor veď s člověkem rozumu tvému rovného: necht' by kdokoli zvítězil — zakusíš aspoň radost z boje.

Spor veď s člověkem rozumu slabšího; neveď spor z touhy po vítězství; — ale můžeš mu prospět.

Veď spor dokonce s hlupákem! Ani slávy, ani výhody nedobudeš... Ale proč se někdy nepotěšit!

Jen neveď spor s Vladimírem Stasovem!*)

(Červen 1878.)

*) Vladimír Stasov — tvrdohlavý ruský polemik v 19. století.

otázky a odpovědi

Kdo měl pravdu?

Ferdinandu Peroutkovi!

Vím, že neovládám pero tak jako Vy, pane redaktore, ale přesto si nemohu odpustit napsat své myšlenky, jak se mně vybavují vždy po přečtení Vašich úvodníků. Je totiž velmi příznačným zjevem, že my, komunističtí intelektuálové, čteme R u d é právo právě tak jako Svobodné noviny, Tvorbu i Dnešek. Kulturní politiku i Svobodný zítřek (a stáváme se tím komunisty stále pevnějšími a přesvědčenějšími), kdežto t. zv. nepolitičtí intelektuálové (nezávislí, nadstraničtí — podle mého skromného mínění trochu pohodlní a trochu zbabělí), ti obyčejně »straničtí« tisk nečtou a opakují své argumenty stále dokola, přesvědčení o dostatečnosti své poučenosti, svých vědomostí své »objektivitě« a o právu na »patení na nadstraničtí pravdu«. A už se mně samému ani tento můj úvod nelíbí, neboť jsem v něm zase nezapřel svoji jízlivost, své neskrývané posměšné stanovisko k lidem »nadstraničtým« (jsou to vůbec zásadně myslící lidé, títo politicky »bezpohlavní«?).

Jako středoškolačk jsem byl vášnivým obdivovatelem »intelektuální objektivitě« a tedy čtenářem Lidových novin a Přítomnosti. Snil jsem tehdy také blahosklonně o »třídním smíření« ve snu pera a kládiva. A Lidovky ze mne »také« jako z většiny svých čtenářů — udělaly (na štěstí ne navždy!) individualistu o všem »pověčně poučeného«, přesvědčeného o tom že první republika je to nejlepší, co se kdy na světě narodilo, že všichni pěkně oblečení lidé jsou slušní a mravní a že život je kalen jen jakousi luzou křiklounskou a internacionální, která »zrazuje stát a řídí se pouze příkazy z Moskvy«. Váš jsem pokládal za nejlepšího novináře a politického komentátora. Také jsem totiž tenkrát povýšenecky četl — pouze jedny noviny. Když přišel Mnichov a pak okupace, myslím, že mně situace byla národnostně a státně-politicky jasná, zato — díky onomu liberalistickému objektivismu — ideově jsem leckdy »hodnotil« fašismus a nacismus pomocí metody Lidových novin — nestranně. A za to se dnes nejvíce stydím.

Doba protektorátu, doba oficiální politické sterilisace našeho národa, byla dobou mého uměleckého i politického zrání. Ne, nezapřám — měl jsem já, mladý komponista a vysokoškolačk, vyslovený individualista — strach když v noci jezdila auta a zastavovala u domů. Zavíral jsem pečlivě, když jsem poslouchával Londýn a obdivoval »anglickou demokracii« s její otevřeností kritiky a vnější ukázněnou formou politického zápasu, bál jsem se o Rusko, když šli Němci Ukrajinou — ano, nijak zvlášť statečný (a uvědomělý) jsem nebyl a také jsem opravdu nic zvláštního nevěděl! Nepocházel jsem ani z proletářského prostředí, nečetl jsem nic »straničtého«, Stalina jsem si představoval jako diktátora. — Chápete, o kolik měl ulehčenu práci Dr. Goebbels? Ale co víc: jakou odpovědnost má »objektivní, nadstraničtí« tisk, vychovávající své čtenáře v idyle povýšeneckého prázdného nadstraničtí? (Nejde tu o úmysly, jde o výsledky!) Je jasné, jaká

strašná odpovědnost, dosud ani neodhalená ani nesmazaná, leží jen na Vás (Lidových novinách a Přítomnosti in memoriam??) Vy to asi víte. Říkáte dnes stále a docela otevřeně, že liberalismus je mrtev. I jeho tisk — dodávám já. Ale ne jeho žurnalisté! Ti píší dosud.

Vy totiž ani netušíte, jak jsem se zaradoval, že nejste mrtev (říkalo se to o Vás) a že jste se vrátil z koncentračního tábora. A jak jsem se těšil na Vaše články. Věřil jsem totiž, že budou mnohem jinačí, než ty před r. 1939. Měl jsem totiž starou Přítomnost schovanou, ale jen tak dlouho, dokud jsem ji kdysi v r. 1942 nezačal číst znovu a nezničil. Dostal jsem v té době totiž také do úschovy něco jiného: jeden vázaný ročník Tvorbou z r. 1935! A žasnul jsem. Tam se totiž nekrasověčilo. Tam se nebalancovalo »nadstranicky«. Tam byla pravda. Pravda, potvrzená událostmi a vývojem.

To, co se ve mně dělo až do revoluce 1945, to by se dalo vyjádřit jen dvěma stoupajícími rovnoběžkami: vnitřní uvědomění stranicko-politické (četba marxistické literatury z knihovny jednoho persekvovaného), utvrzované vnějším vývojem světových událostí. Jaká to byla cesta radostného vývoje se všemi problémy v praxi (přerod z individualistického chápání svého okolí až k vědomí soudružnosti se všemi lidmi v ilegální KSC) atd., atd.! Chci jen ještě připomenout, že jsem se však dopustil zase jedné chyby: věřil jsem totiž, že tak jako já, rostou vnitřně i všichni ostatní lidé a že se tedy prakticky po takovém přerodu sejdeme všichni na jednom místě. Z tohoto omylu mne dávno už vyvedl vývoj věci po květnu 1945. A hlavně Vy. Bylo by naivní říci, že mne na Vás mrzelo, že se z Vás nestal v koncentráku komunista. Zklamalo mne jen to, že se z Vás nestal člověk vyhraněných zásad. Vy jste přesvědčen — jako tehdy — že cosí vyrovnáváte a uvádíte na pravou míru. Ale Vy vlastně zase jen matete! A krásnými větami k tomu! Chcete smířlivě přesvědčovat a budete snad poslapán jako most, o nějž se bojuje.

Nemohu nikomu slovy vypovědět, jak jsem se dlouho po svém politickém »procitnutí« cítil neschopný zařadit se do KČ. Ani po přijetí do ilegální KSC jsem se nemohl dlouho zbavit pocitu, že si ani zdaleka takové cí nezasažuji. Pomohlo mně to také překonat první nedůvěru soudruhů-horníků k »inteligentovi« na tajných schůzkách, kde jsem teprve poznal řadu lidí ne vzdělaných a s mnoha školami, ale uvědomělých, charakterních a statečných. Před jejich vědomostí a láskou se drobily všechny vědomosti v prach. A nikdy jsem nepoznal tolik důvěry a oddanosti člověka k člověku, jako mezi nimi. Nikdy jsem nepocítil v sobě tolik hrůsty a nadšení, jako mezi nimi. A od nikoho jsem nikdy nezažil tolik vděčnosti a pochopení pro své speciální zájmy a za své speciální vědomosti a umění, jako od nich. Tak jako jsem hrůdy na to, že mne — hudebního odborníka — vzali mezi sebe do KSC, tak se nepřestanu tajit jistou dávkou pohrdání všemi těmi, kdož si myslí, že »myslí« a dosud spí nebo posluhují. Anebo »smířují«.

Mirko

Jeden z prvního milionu členů KSC.

II.

Vážený pane,

lidé, kteří prý neumějí psát, dopouštějí se rádi křivdy na lidech, kteří prý psát dovedou. Říkají jim: „Kdybych lépe ovládal pero, já bych vám to ukázal...“ a tváří se při tom jako ctnost v nesnázích a snaží se zanechat dojem, jako by jejich protivník byl člověk bez argumentů, kterého nerozumné sudičky obdařily opičí obratností. „Neumím bohužel psát“ — to jest jedna z nejčastějších výmluv, rozmáhající se snobismus neobratnosti. Není však s čím koketovat. Ve skutečnosti hloubka a jasnost myšlenek zřídka stojí na straně těch, kteří tak zvané nedovedou psát. Umění psát přímo vychází od umění myslit. Mnohem častěji, než lidé tuší, jest dobrý styl založen na dobrém a logickém myšlení, a špatný styl na myšlení rozháraném a chabém. Nejvíce námahy člověku působí vypsání nejasné, neurčité myšlenky. Psát dobře bez myšlenek — toť hanebná, vysilující dřina, toť jako „pokus nakaderit pleš“. Naopak jest až podivno, jak jasnost myšlenek sama propůjčuje křídla slohu. Dobrý styl jest prémie, již se dostává tomu, kdo dříve myslí než píše. Všichni skuteční objevitelé měli dobrý sloh, byť prostý. Nápadná správnost myšlenky, záblesk pravdy působivá jako stylistická obratnost.

Rekl jste, že si nemůžete odpustit napsat své myšlenky, ale napsal jste vlastně jen zajímavý kou-

sek autobiografie. Nejste spokojen se svou jizlivostí, nebuďte však k ní nevděčen, neboť Vám umožnila sepsat tento dopis, jsouc hlavní částí jeho obsahu. Ostatně se nepomlouvejte. Docela dobře vyjadřujete své city. Snad byste dobře vyjádřil i své myšlenky, kdyby jich bylo tolik jako citů.

Toto jest jakási Vaše myšlenka: nestranický člověk jest nutně hloupější, zbedněnější, omezenější, v myšlení pohodlnější, nesvobodnější než člověk stranický. To však jest právě idea, pro jejíž vyjádření jest velmi nesnadno nalézt dobrý styl, poněvadž jest to idea nepravděpodobná. Pravíte o nestranických lidech, že „opakuji své argumenty stále dokola, přesvědčení o dostatečnosti své poučenosti, svých vědomostí, své „objektivity“ a o právu na patent na „nadstranickou pravdu“. Ponechme všechna Vaše slova, jen jich naopak uijme o lidech stranických, a řekněme pro změnu, že stranici „opakuji své argumenty stále dokonale, přesvědčení o dostatečnosti své poučenosti, svých vědomostí, své „objektivity“ a o právu na patent na „stranickou pravdu“. Kterému tvrzení — prvnímu nebo druhému — lidé spíše uvěří? Idea, že lidé nadstraničtí se ubírají pohodlnějšími, vyšlapanějšími, méně svobodnými cestami myšlení než straničtí, jest tak překvapující, že by bylo třeba velkého umělce stylu, aby ji učinil pravděpodobnou. Zde je lépe obě ona tvrzení prostě předložit čtenářům k posouzení — a sám mlčet.

Máte nechuť k lidem mimo strany, poněvadž vůbec máte nezdavou, podivnou nechuť k objektivnosti. Nenávisť a jizlivost vůči objektivitě vysehuje z Vašich řádků o nic méně než z Hitlerova „Mein Kampf“, nebo z Goebbelsových řečí. Ostatně sama idea, druhá Vaše jakási idea, že objektivnost nezasluhuje než zavržení, jest také těžko uvěřitelná, poněvadž odporuje celému vývoji evropského vědeckého myšlení a lidskému usilování o slušnost, o přemáhání instinktů rozumem. Vskutku měl Goebbels ulehčenou práci, když jeho vládě se podařilo Němcům objektivnost zakázat nebo ji z nich všim krutým způsobem vyhnat. Druhá světová válka je tragedií lidstva, vyvinuvší se z německého subjektivismu, z onoho způsobu myšlení, které mimo na sebe na nic jiného nebere ohled. Svět byl postaven před řadu katastrof, jakmile Němci od dob Bismarckových si začali zakazovat evropské a všelidské myšlenky a pěstovali jen myšlenky německé. Hle, nejnapadnější dílo subjektivismu, toho směru, jenž jest opakem objektivnosti! Nenávisť k objektivitě byla význačnou vlastností nacismu. Jestliže opustíte objektivnost, nikdy nevíte, kam až dospějete, kde až se zastavíte, které pravidlo zachováte. Nacismus opustil subjektivnost — a dospěl až k rozbití děti o zeď, což subjektivně mělo jakési oprávnění jakožto subjektivní snaha po subjektivním ovládnutí světa pomocí odstraňování objektivních překážek, mimo jiné také oslabováním počtu členů ostatních národů.

I bez této připomínky neměl by se zejména marxista chovati tak opovrhlivě k objektivitě, neboť tu opovrhuje tím, čím býti se zaslíbil, když se stával marxistou a vyjadřuje naivní a nic netušící nenávisť k samé podstatě toho, čím marxismus jest, pokud zůstává vědou. Obecně, přáteli i nepřáteli, bylo uznáno, že marxismus jest objektivistický systém, a

marxismus se vždy honosil zejména svou objektivností spatřuje v ní svůj hlavní a nejvládnější rozdíl od všech systémů ostatních. Bez touhy po objektivnosti by marxismu asi nebylo. Právě pro svou objektivní tendenci si marxismus činí nárok na titul vědeckého socialismu. Jak dostatečně známo, nevytvořil Karel Marx svůj systém v takové náladě, že by si byl řekl: budu nyní subjektivní, uvidíme, kam to povede. Pravý opak jest pravda. Uložil si: budu objektivní jak jen možno člověku, proniknu předivem ilusí, přání, zvyků, ideálů, tradičních představ, a tam dole, pod vším pestrým povrchem našeho denního života, v tom chladném ovzduší objektivní myšlenky odhalím skutečné, pravdivé podmínky lidského života, tam najdu věčné, obecně platné zákony. Co objevil, nazval historickým materialismem. Ať jakékoliv smýšlení panuje o ceně jeho systému, nemůže být pochybnosti o tom, že se k němu dobíral objektivisticky, nikoliv se slabošským subjektivismem lidí nervově podrážděných. Právě svým chladným pohledem odhalil leckteré pravdy, do té doby skryté lidskému oku. Marxista s nenávistí k objektivitě jest jako člověk s nenávistí ke své kostře a vážící si jen třesoucího se tuku na svém pupku.

Marxistické pravdy byly objeveny přísně objektivistickou methodou — také ostatní pravdy. Bez objektivního naladění by musilo nejdříve vyhynout hledání pravdy a potom pravda sama. Neboť pravda je souhrn objektivních podmínek kolem citícího, klamoucího se subjektu. Půjдете-li za pravdou bez objektivnosti, půjдете za ní bez jediného klíče, jenž otvírá její brány. Kdo je vnitřně tak slab, že si už předem nemůže dovolit být objektivní a vyzkoušet na tom své přesvědčení, kdo pro nervosní nedočkavost nenese toto závazné břemeno hledače pravdy, ten nikdy nevytvoří víc, než jen malou subjektivní hromádku. Nikdy nevíte, k jaké krutosti a zvrácenosti dospějete v říši činů, jestliže opustíte objektivnost. A nikdy nevíte, k jaké lži dospějete v říši myšlenek, přestanete-li si ukládat závazek objektivnosti, který jest totožný se závazkem pravdivosti.

Lékař si musí počínat objektivně při diagnose, sice udělá diagnosu chybnou. Ale jakmile nemoc rozpozná, naprosto k ní není „objektivní“, nýbrž se snaží ji potříit. Jak by Vás byl demokratický tisk mohl vychovat k „nestrannému hodnocení“ nacismu a fašismu, jest nesrozumitelné — leda že byste byl krajně špatný čtenář. Demokrati nikdy nikoho nevedli k tomu, aby byl jaksi záhadně „nestranný“ vůči nacismu. Měli v té věci jediné heslo, ve kterém není žádné záhadnosti: boj! Nikdo není nestranný k svému smrtelnému nepříteli. Je-li tato Vaše poznámka součástí pomlouvačné kampaně, která se vede proti demokratické inteligenci, pak je to jedna z těch věcí, kterých už máme dost. Chcete, půjdeme se spolu podívat na hroby, kde leží tito „nestranní“, tito „objektivisté“ a budeme počítat urny s popelem? Mluvit nad těmito hroby tak, jak mluvíte Vy — to není politika, to jest hrubost. Bylo by lépe nerýt si v minulosti, poněvadž jest před námi dosti úkolů přítomných a budoucích, které musíme řešit společně, avšak tento závazek musí být oboustranný. Nebylo žádné „nestrannosti“ demokratické inteligence vůči nacismu a fašismu. Ale kdybyste přece chtěli, nejen Vy, ale i jiní, pak demokratická inteligence nemá

příčin bát se debaty. Dokonce by se jí mohlo hodit odložit rezervovanost.

Avšak Vy ovšem pravíte, že jste byl slepý, dokud jste četl demokratický tisk, a prozřel jste teprve tehdy, když jste začal číst tisk komunistický, neboť tam jste našel pravdu, „pravdu potvrzenou událostmi a vývojem“. Za příklad uvádíte vázaný ročník „Tvorby“ z roku 1935.

Děkujeme. Dávno už měl být napsán takový dopis. Totéž slyšíme stále i z jiných úst: my jsme měli pravdu, ne vy. Předpokládá se, že se máme kořit v prachu vlastní nedokonalosti před jakousi velkou, věčnou, neměnnou pravdou, která už dávno zaznívala z jeskyně komunistické vědmy, již však pošetili demokraci nechtěli dbát. Ukládá se nám, abychom ztrnuli v uctivosti.

Opravdu, zajímavá to otázka — kdo měl pravdu.

Ukázala se prý tato věc: „Přítomnost“ nikdy neměla pravdu, „Tvorba“ vždycky. Aby bylo možno posoudit velikost této drtivé porážky, snad je dovoleno snést trochu skutečného materiálu. Uvedeme z let 1933 až 1938, tedy z let krise od nastoupení Hitlerova všechna (pravíme všechna) thémata, o kterých „Přítomnost“, o která demokratická inteligence polemisovala s komunisty. Několika větami z toho, co tehdy bylo napsáno, bude blíže charakterisován předmět sporu. Potom ať každý sám si učiní úsudek. Kde jsme se mylili, ať je to stejně viditelné, jako kde jsme měli pravdu.

1933

Ku podivu — psala »Přítomnost« v březnu 1933 — jak někteří lidé se dovedou uspokojit, jestliže vyrazí ze sebe několik radikálních slov. To, aby nebylo pochyb, týká se jen určité sorty komunistických intelektuálů. Komunistický dělník jest vážnější a vnitřně počestnější tvor. Aby čelila známým barbarským událostem v Německu, vydala »Levá fronta« (která se má ke komunismu jako dveře k pokoji) zvláštní vydání svého časopisu, které označuje za sensaci a ve kterém otiskla projevy některých intelektuálů proti hitlerismu. Věru malá sensace. Existuje už dlouho mezi námi skupina intelektuálů, kteří každý týden vydají proti něčemu protest. Ještě žádný jejich projev neměl účinku, ačkoliv už protestovali proti událostem ve všech zemích. Nyní tedy zase vydali protest proti hitlerismu, a zdá se, že se dvěma stránkami slov opět uvedli do stavu štěstí. Obrany proti fašismu jest věru zapotřebí. Týden triumfující bestie v Německu pověděl dosti i těm, kteří mají tak málo fantazie, že si to nedovedli předem představit. Ale jakou oporou mohou býti tito věční manifestanti? Projev končí: »Slibujeme pomoc německému proletariátu, německé inteligenci v jejich boji proti nástupu hrůzovlády a zkáze duchovních hodnot, důvěřující jejich síle, odvaze a odhodlaní nedat se!« Tedy, krátce řečeno, německý proletáři, pomoz si sám a český intelektuál ti pomůže, Nedáš-li se, on byl při tvém slavném boji. Jsi-li příliš slab, čím ti asi pomůže československý povídálek? Jistě je ochoten podepsat ještě několik manifestů.

Pravdivá situace jest taková: pomoci německému proletariátu všichni dohromady nemáme sil. Můžeme se starat jen o sebe. Proti mezinárodnímu fašismu nemůžeme vykonat více než svou vlastní zem ubránit proti fašismu. Jakou roli v tom hraje většina podepsaných manifestantů? Je to skupina bankrotářů jedné theorie: je třeba, říkalo se, jen přiotřouvat každý konflikt, postavit proti sobě dvě nesmířitelné fronty, vyvolat boj, aby z toho vzešlo vítězství komunismu. Ale všude, kde v Evropě se komunistické internacionále podařilo vyostřit situaci k boji, vyšel jako vítěz fašismus. Patnáct let vyzývali komunisté v Německu k boji. Nyní drtivě na ně dopadl jeho výsledek. Nejinak by to dopadlo v ostatních evropských zemích, také u nás. Zde všude je rozdělení reálných sil takové, že daleko nejpravděpodobnějším vítězem konfliktu by byl fašismus. Víme, co se odpoví: Hitler, toť epizoda, po něm přijde rudě

Německo. První proroctví bylo: z konfliktu vyjde komunismus jako vítěz. Kdo má chuť věřit v proroctví číslo dvě? Když se r. 1922 v Itálii Mussolini zmocnil vlády, titíž lidé tvrdili, že do půl roku chvatně opustí tento muž Itálii. Neklamte se podobně o Hitlerovi. Za ním stojí více sil, než stálo tenkrát za Mussolinim. Také hitlerismus jest na dlouhou dobu stav definitivní. Vítězství hitlerismu potvrzuje správnost diagnózy, kterou jsme vždy činili proti komunistům: podaří-li se vám opravdu rozpoutat boj, nevyjde z něho vítězný Belzebub váš, nýbrž nějaký jiný, vám obzvlášť nepříjemný Belzebub.

Chcete-li opravdu bojovat proti fašismu, páni komunisté, jest vám nejdříve dohodnout se, co chcete proti němu hájit. Je opravdu velmi třeba jednotné fronty, ale jaké a k čemu? Nemáme naději, že byste uznali demokracii za stav hodný pomoci, ani nyní ne, když ji máte v blízkém sousedství tak hrůzných konfrontování s fašismem. Budete dále bit do české demokracie, jako vaši soudruzi v Německu bili do německé, s tímž výsledkem, jestliže demokracie u nás nebude silnější. Jen silná a spofádaná demokracie se může fašismu ubránit. Ale to je to poslední, čeho byste byli schopni si přát. Na omluvu můžete uvést jedině svou víru v onen mystický poslední den, kdy se vše jedním rázem změní, který je už tak dávno omluvou vaší anarchičnosti. (B ř e z e n.)

Stále musíme klást otázku, čemu má jednotná fronta proti fašismu sloužit, zda posílení demokracie či jejímu povolení. Odpověď, bohužel, nelze obejít. Jaký smysl by mělo budovat něco, co od začátku do konce by se zakládalo na neupřímnosti? Podle toho, jaké máte cíle, páni komunisté, půjdete buď sami nebo i s jinými.

My víme, že tato naše politická demokracie teprve musí být doplněna demokracií hospodářskou; víme, že kapitalismus, který dosud vládně, nezsluhuje, aby byl nazván důstojným a normálním stavem lidstva; víme, že dosud jsou potlačování a hanebné vykořisťování, a že lidé budou musít mít daleko více skutečné svobody. Ale jak jíti do této budoucnosti? Tak, že získáme, co zde ze svobody už bylo vytvořeno, nebo tak, že budeme její prvky opatrovat a dále rozvíjet? My věříme v pokrok smýšlení, který jednoho dne přivodí konec kapitalismu. Komunisté také věří v «jeden den»; ale toho dne podle nich zvíťazí násilí a bude nutno dlouho v násilí pokračovat. Slibují zavést svobodu prostředkem zničení svobody.

»Rudé právo« píše: »Tvrdíme, že nemůže být svobody pro velkou většinu lidstva tak dlouho, dokud trvá třídní společnost a kapitalistický řád«. I velmi mnozí demokrati tvrdí totéž nebo něco podobného; na př. celá sociální demokracie. Ale oni nepovažují stav aspoň politické demokracie za něco tak bezcenného, aby se smělo do toho opovrhlivě kopnout. Jestliže politická demokracie za nic nestojí a jestliže skutečné svobody není, tedy ji ovšem Hitler nemohl potlačit, a je nepochopitelné, proč se nad Hitlerem vzrušujete. Rozhořčení proti fašismu jest jen tenkrát pochopitelné, připustí-li se, že existovala jakási svoboda. Jednotnou frontou proti fašismu podaří se vám vytvořit jen tenkrát, jestliže se odhodláte přiznat dobro politické demokracie a připustíte aspoň se svého stanoviska, že přece jest podstatný rozdíl mezi postavením komunistů v Československu, kde je politická demokracie, a postavením komunistů nyní v hitlerovském Německu, kde politická demokracie byla potlačena. Ale zda vůbec jste schopni se snížit aspoň k podmíněnému uznání výhod demokracie? Budete asi proti fašismu bojovat tak, jako němečtí komunisté bojovali proti hitlerismu: jednu ránu do fašismu a dvě do demokracie. Jestliže vás demokracie nezachrání, přivedete to tam, kam němečtí komunisté. Proti fašismu lze bojovat. Tvrdíme jen, že ne oslabováním demokracie. Podaří-li se komunistům demokracii podřít a způsobit chaos, všude v západní Evropě vyjde jako vítěz fašismus. Není pravda, že tvrdíme: »zbankrotovala teorie, hlásající nesmiřitelný boj proti buržoasii«. Tvrdíme něco jiného: »zbankrotovala teorie, hlásající nesmiřitelný boj proti buržoasii, demokratům a sociálním demokratům zároveň. Komunistické hnutí neukázalo se žádnou zárukou tam, kde demokracie byla slabá. Právě v Německu byla slabá demokracie a silný, velmi silný komunismus. Co z toho? Selhání komunistické bojovnosti bylo žalostné. Kdyby aspoň někde, aspoň na jediném místě byl komunismus proti Hitlerovi ukázal bojovnost, něco z toho, nač se po léta připravoval! Ale viděli jsme ovce, kladoucí krk pod nůž. Komunistická internacionála patnáct let mluvila o komunistickém převratu. Nyní tedy, rozhlížíme-li se

po výsledcích, vidíme: fašismus, fašismus, fašismus. To není bankrot? (Duben.)

Na začátku léta jsme napsali, že proti útoku hitlerovského Německa bychom se ovšem bránili, a že je nejlépe Německu předem oznámit risiko, jakému se útočnou válkou vystaví, a působit tak k tomu, aby si to rozmyslilo. Od té doby nejsme známi »Rudému právu« jinak než jako váleční štváči; někdy dokonce zuřiví váleční štváči; v jednom článku byl tento titul desetkrát opakován. Kdyby v politice bylo možno po lidsku mluvit, řekli bychom komunistům: při všem, co je nám svaté, si války nepřejeme; ale co máme dělat, než se připravovat na obranu, jestliže se pojednou objeví něco jako vrah mezi námi? Dovolíte mít aspoň úzkost z něho? Dovolíte bát se o osud národa? Vy na nás hrmíte: dělnictvo si nepřeje války! To jest v této situaci argument k zoufání, protože my si války také nepřejeme, ale budeme ji mít my i dělníci, bude-li si toho přát Hitler. Komunisté by měli být odsouzeni k povinnému čtení Hitlerova »Mein Kampf«, aby se poučili, že jest zcela možno, aby válka přišla, i když si jí nepřejeme. Je v té knize psáno zcela jasně: my Němci nemáme dost půdy, ale Slované ji mají; je naším právem jim ji vzít. Co proti tomu programu pomůžete se svým ubohým referováním, že dělnictvo si války nepřeje? Už mnohého si dělnictvo nepřálo, a přes to přišlo. Německé dělnictvo si zcela určitě nepřálo, aby je Hitler ovládal — a hie, událo se tak. Nebylo-li německé dělnictvo spolehlivou ochranou proti hitlerovskému režimu, nemáme chuť pokládat je za spolehlivou ochranu proti německé válce.

Hitlerismus mluví o válce skoro každý den, vychovává k ní německou mládež, vede řeči, jaké ještě nebyly v Evropě slyšány, a komunisté se zabývají odhalováním imperialismu v Československu, v této malé zemi, kde každý ví, že válečný konflikt by ji ohrozil. Kdy se probudí z tohoto snu? Jen obavou před silnou obranou může být zadrženo od útoku ono Německo, jak je známe dnes. Kdo v případě hitlerovského útoku slibuje rozpoutati u nás občanskou válku, počíná si tak, jako kdyby Hitlera přímo vyzýval k procházce do naší země. (Z á ř í.)

Jasně mluvit znamená dnes říci: nechceme válku, ale musíme být připraveni na obranu; je nezbytno být s vlky. Jestliže někdo řekne, že to není povznášející, že nás to oddaluje od našich ideálů, budeme souhlasit. Jen se zeptáme, zda vítězství hitlerovského Německa nad námi, obsazení podobné obsazení Belgie v r. 1914, by bylo schopno nás více povznést a zda by nás ještě více neoddálilo od našich ideálů? Komunisté mají ve své vlastní domácnosti plno příkladů toho, jak se bere ohled na situaci. Je-li hanebno se fidiť podle situace, proč udržuje sovětské Rusko armádu a proč se z toho tolik těší i »Rudé právo«? Lépe by odpovídalo čistě myšlence mírumilovnosti Rudou armádu rozpustit. Ale naši komunisté jen tomu dovolují se poskvrnit ohledem na okolnosti, koho milují. Rozhodně se zdráhá realistický pacifista prohlašovat, že mír je zajištěn, když všechny předpoklady se zvrtily. My tedy nyní musíme referovat podle pravdy: pokusy o politickou organizaci světa se nezdařily, poněvadž německý národ po čtrnáctiletém otálení propadl něčemu velmi podobnému barbarství; nebylo ještě tak velké válečné nebezpečí, jako nyní; je možno, že bude odvráceno, doufáme v to, ale musíme být připraveni na nejhorší; není dnes mezinárodního fora, které by nám mohlo zajistit bezpečnost; je třeba mít také vlastní sflu; nic na světě není zadarmo.

Jaký recept proti válečnému nebezpečí doporučují komunisté? Mluví o »přípravě pracujících mas na válku«, o »bratrství pracujících lidu«. To znamená, že nám doporučují vařiti nápoj míru na ohni, o němž se už jednomu ukázalo, jak snadno zhasne. Jestliže dovolíte, tedy se budeme učit z historie. R. 1914 byl vřech tak pln hesel o »přípravě pracujících mas na válku« a o »bratrství pracujících lidu«; »mezinárodní dělnictvo nepřipustí válku«. Víte, jak dokonale zklamala tato mystika proletariátu. Je lehkomyšlné žádat, abychom dnes v ní viděli něco podobného solidní záruce. »Rudé právo« poučuje nás o tom, že německý dělník nechce válku. Ten bodrý německý dělník! Chtěl válku r. 1914? Nechtěl, ale přišla. Chtěl letos vládu Hitlerovu? Nechtěl, ale přišla. Dvakrát německý dělník zkrachoval, a je přímo neslušné žádat, abychom v úvahách o osudu svého národa počítali s touto zřejmě nevlivnou bytostí. »Rudé právo« cítilo, že je třeba uvést určitější doklady, jak německé dělnictvo bojuje »proti vlastní buržoasii a jejím vá-

lečným přípravám. Zde soupis těch činů, které »Rudé právo« pořídilo 7. září: v Düsseldorfu vstoupilo 400 mladých dělníků do stávků a vítězně je ukončili; dosáhli zlepšení jídla, pracovních oděvů, zaplacení jízdného na pracovní místo; ve sklárně Oberhausen se 120 mladých dělníků a dělnic rozhodlo vstoupit do stávků na protest proti šikanování mistrů a proti špatným pracovním poměrům; dosáhli zlepšení mezd o 2 feniky na hodinu; v tabákové továrně Aurelia stávkovali mladí dělníci a dělnice a dosáhli zvýšení mezd. — A dost, běda, výpočet jest u konce. Němečtí dělníci kdesi stávkovali, aby laciněji jezdili po dráze, jinde se odvážili žádat o dva feniky mzdy více, a komunistický orgán soudí, že jest obstaráno vše, aby se Česlováci mohli cítit bezpečnými. Hitlerovi bude třeba pohledu na daleko větší a odvážnější síly, než jsou ty drobečky, které sebralo »Rudé právo«. I on, doufáme, má v sobě přirozený pud sebezáchovy. Bude-li musít počítat s velkým rizikem, bude-li proti sobě vidět koalici států odhodlaných a přípravených k obraně, což by mohlo přivodit jeho vlastní zkázu, je mnoho nadějí, že si bude počínat jinak, než jak touží. Lituje-me, že zatím nemůžeme oznámit jiný, pravděpodobnější způsob zachování míru. Komunisté nás ovšem za to dále budou označovat za válečné štváče a sociál-fašisty. (Z á ř í.)

Jaké jsou dnes předpoklady pro vítězství sociální revoluce? Rozbití komunistické strany v Německu. Fašismus v Itálii, Rakousku, Maďarsku, Polsku, balkánských státech (a ovšem v Německu). Bezvýznamná komunistická frakce ve Francii v Anglii a Americe. Stačí konfrontovat tyto skutečnosti s revolučními frázemi představitelů komunistické strany, abychom viděli, že nemají pravdu. A jestliže ještě dnes nechápu komunisté, že je v jejich vlastním zájmu bojovat proti fašismu společně se všemi demokratickými silami, pak zbývá jen říci: dejte pokoj a nepleťte se do cesty! (Prosinec.)

(Příště dokončení.)

Ferdinand Peroutka

dopisy

Dávky z majetku

Odpověď na dopis poslance ing. Št. Ješe

Vážený pane poslanče!

Soudím z Vašeho příspěvu, kterým jste reagoval na moje vývody o majetkových dávkách, že si nerozumíte. Vaše obava, že v mém případě jde o chrobáka, který má starost, aby nepřišel o svoji kuličku, je opravdu zbytečná. Jde mi o něco daleko důležitějšího — o totéž, o čem patrně i Vám, totiž o naše nové hospodářství, které hledá svůj výraz v moderním socialismu. Obávám se jedině toho, abychom toto hospodářství nepoškodili, protože náš pokus, instalovat systém, který nemá být komunistický a přitom nesmí být zakukleným liberalismem, je tak zájímavý — a pevně věřím, že i únosný — že máme naději, zdaří-li se, státi se v mnohém směru ukazatelem cety zřepadu. Soudíte, že jsem rozčilen nad osnovou majetkových dávek. Nemylíte se — i když tak soudíte pouze z otazníků a vykřičníků. Bohužel, ani Vy mně na moje otázky nedáváte uspokojivou odpověď.

Vycházíte z předpokladu, že uplynulých sedm let našeho hospodářství bylo jediné a výhradně sedm let ztrátových. Jak je to možné? Není chybou, promítati si vše výhradně do peněžního kapitálu? Nebylo by jasnější, odmyslit si peníze a myslit v čistých pojmech práce a jejího výsledku, neskrešených falešnou optikou peněz? (Podotýkám, že tyto otazníky nejsou ani známkou hněvu, ani rozčilení. Musím si na ně sám dáti ihned odpověď.) Sedm let se přece u nás pracovalo. Nikdo nemůže tvrdit, že nikoli. A pracovalo se také produktivně, protože se nevyřáběly pouze válečné potřeby. Tato práce lidských rukou, zmnožená prací strojů, musila přece přinést našemu hospodářství konkrétní výsledky — bez ohledu, jaké koruny kdo za ni dostal nebo platil. Vyroběný nový soustruh je nový, soustruh — a je lhotejně, zda za něj byly zaplacené dobré nebo falešné peníze. Nejde nám o peníze. Jde nám o práci a její výsledek.

Představte si, pane poslanče, továrnu, která po sedm let vyráběla soustruhy. Za sedm let jich vyrobila slušnou řadu. Je docela lhotejně, co za ně dostala. Prostou skutečností je, že práci českých rukou zde vznikly reálné hodnoty — úplně stejně, jako v létech předválečných. I před válkou měl pod-

nikatel — řekněme, že to byla akciová společnost, abychom do toho nepleťli příjem domácnosti, jak to činite Vy — nárok na občanský zisk — nejméně 5 procent. Z jakého důvodu soudíte, že toto právo ztratil za války? Proto, že Němci rozvodnili oběživo a znehodnotili je? Ale to přece nemá ani s naším podnikatelem, ani s dělníkem nic společného. Výroba se nezměnila — nic se nezměnilo — pouze onen met, kterým se měří výsledky, se změnil. Ale Vy chcete potrestat nikoli toho, kdo švindloval s mírou, nýbrž toho, kdo poctivě, stejně jako před válkou vyráběl.

»Majetkovými dávkami — byť byly sebe drastičtější — nezmizí ani hřebík z našeho hospodářství, ani jeden vagon nebude z našich zemí vyvezen, ani jedna továrna zbořena.« — Nikoli, pane poslanče, mylíte se. Co dělala akciová společnost, vyrábějící soustruhy se svými normálními zisky? Nemluvíme úmyslně o ziscích neúměrných, neboť v tom jsme zajedno, že se musí zdámit, to je vskutku pouze inflační nános. Přiznáváte podnikateli právo investovat. To není jen právo. To je povinnost. Protože podnik musí růst, nemůže stát. Akciová společnost tudíž investovala do strojů a materiálu. Měla-li 20 milionů skutečného kapitálu (t. j. akcií a rezervních fondů), při 5procentním zisku to za sedm let znamenalo 7 milionů korun. A nyní Vás prosím, pane poslanče, abyste na chvíli opustil svoji teorii o falešných penězích. Byly-li to falešné peníze, které společnost investovala, byly falešné také ty, které dostala za svoje výrobky. Že ano? Ale vyrobené soustruhy nebyly falešné a práce dělnických rukou nebyla falešná. Nemohl tudíž být ani falešný onen kousek práce, který představuje — mluveno s Marxem — nadhodnotu, která tvoří zisk. A to právě bylo investováno, a za to byly koupeny nové stroje (konkrétní, nikoli falešné) a nový materiál, které jsou nyní v podniku. A teď jsme u jádra věci: Vy pravíte, že majetkovými dávkami z našeho hospodářství nic nezmizí. Uvažte, co se stane. 7 milionů přírůstku bude z největší části vtěleno a zaregistrováno na podnik. Úmyslně předpokládám, že tu není žádných hotovostí, z nichž dávka bude zaplacená. Tak tomu vskutku je ve většině případů. Naše továrna — nikoli moje, pane poslanče, pouze ta, o které mluvíme — pracuje dnes, jak víte, sotva s 50 procenty své kapacity. Jak myslíte, že zaplatí hypotéku, která jí bude uložena? Z čeho jí zúročí a z čeho jí bude amortisovat?!

Vy pravíte, že ani hřebík nezmizí z našeho hospodářství. Není však majetková dávka, která jde na sub-stanci a která tudíž musí zabrzdit podnikání, přesunem provozních prostředků z výroby na administrativu? Vy mluvíte o falešných penězích. Jak chcete vyložit, že podnikatel (akc. společnost), který falešné peníze za svoje zboží dostal, bude nyní povinen splatit je — v hodnotných korunách, třeba o dvě třetiny znehodnocených proti roku 1938?

Rozcházíme se v názoru na sedm let. Vy tvrdíte, že je to sedm let ztracených. Snažím se Vás přesvědčit, že poctivá práce ani za sedm let nebyla ztracena a že je lhotejně, co zatím dělali Němci s naší korunou. Obávám se, projdou-li dávky tak, jak jsou proponovány, že tím ochromíme výrobu. To není starost o moji kuličku, pane poslanče. To je starost o nás o všechny. Snažím se vyrábět. K tomu potřebujeme stroje. Budeme mít na investice, bude-li nám splácet dávky? Vy máte více praktických možností, než mám já. Vy jste zákonodárce. Já mohu pouze upozorňovat tam, kde Vy můžete tvořit. Jak víte, řešivaly se takové složité problémy před válkou a keta mi. Nebylo by možné, pane poslanče, abyste se zeptal asi desíti podniků různých velikostí a oborů, jak se u nich majetkové dávky konkrétně projeví? To se přece dá lehko vypočítat. Věřte mi, že mně jde jenom o zájem celku. U socialisty, který byl iniciátorem a prvním jednatelem hospodářské rady Čs. strany nár. socialistické a který je autorem hospodářské části předválečného programu strany a který i dnes je voleným (nikoli jmenovaným) činníkem této strany, možno to snad předpokládat.

Dr Jiří Hejda

V Praze 25. dubna 1946.

O nový poměr Čechů a Slováků

Vážená redakce!

V 3. čísle »Dnešku« B. Müller — bývalý slovenský Čech — vyslovil se »Smířlivě o Slovensku«. V této úvaze dospěl k pozoruhodným závěrům. Správně říká, že »do té doby, dokud nepozná-

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Vladimír Holan:

»PANYCHIDA«

A duše má se třese, vidíc
na sta a na sta ruských Lidic
a nikde ani živáčka,
který by postál, i když

temně...

Jsou to jen kosti a jen země,
ta velká přechovávačka.

O drahá Rusi, Rusi rodná,
vypilas celou hořkost do dna
a nic je několik mých vět...
Vroucně však říkám zde, kde

stojím:

Věchnaja paměť všechněm

Tvojm!

Věchnaja paměť všechněm

Tvojm!

— To oni zachránili svět!

Z knihy Vladimíra Holana
»Panychida«.

VYŠINSKÝ-RIBBENTROP

Když vešel Ehrenburg po
prvé do soudní síně Paláce
spravedlnosti v Norimberku,
zadával se už u vchodu a byl
v pravém slova smyslu do-
veden na své místo, aniž s
obžalovaných spustil oko. A
když se posadil do první řady,
prohlížel si tváře těch, o nichž
často psal, kukátkem.

Zástupce lidového komisaře
Vyšinský díval se dlouhou smě-
rem od obžalovaných, směrem
k zástupci hlavního žalobce
USA Aldermanovi, který před-
kládal soudu důkazy o naci-
stickém útoku proti míru, a
k tribuně soudcovské. Bylo
však zřetelné vidět, že se brá-
ní, že se zdržuje, ale že pod-
lehne, jako každý. Podlehl.
Způsobil to Ribbentrop. Vy-
šinský byl kryt před jeho
zraků americkým vojenským
policistou. Ten trochu pod-
stoupil a Ribbentrop očima,
skrytýma za tmavé brýle, u-
tkvěl na Vyšinském a Gerše-
ninovi, kteří seděli vedle sebe.

Byl to pohled, na nějž ne-
zapomenu. Ribbentropovy oči
nebylo vidět. Ale v celé tvá-
ři, v napětí těla, v zakleté ne-
hybnosti bylo soustředění v
hrůze. Ribbentrop pocítil ale-
spoň v těch dlouhých minu-
tách pohledu na zástupce
SSSR, že je souzen spravedli-
vě. To znamená neúspěšné.
Ještě před chvílí spoléhal na
klíčky svého právního zástup-
ce, ještě před chvílí protesto-

Dnešnímu světu není třeba nenávisť, nýbrž dobré vůle,
ochoty, shody a spolupráce; je mu třeba vlnnějšího morál-
ního klimatu, myslím, že by se s trochou obvyčejné lásky
a srdečnosti daly ještě dělat zázraky.

Karel Čapek: »O věcech obecných«.

val proti tomu, že nemá se-
kretářku, která by mu psala
na jeho diktát obhajobu. Teď
ne. Nemůže se hnout. A když
se konečně zbaví zakletosti,
strhne brýle, dívá se rovnou
do očí Vyšinského, který mu-
sil odpovědět na pohled, v
němž Ribbentrop doznal svou
vinu. Nevím, jak se díval ko-
misař Vyšinský. Ale byl to
dlouhý pohled.

Z chystané knihy Rostislava Ko-
courka »Svět žaluje v Norimber-
ku«, která vyjde v nejbližších
dnech v nakladatelství Fr. Borový.

Paul Eluard:

UMĚNÍ A OBECENSTVO

Francouzský literární časopis
»Lettres francaises« vypsal anke-
tu o rozkolu mezi uměním a o-
becenstvem. Zúčastnili se jí před-
ní spisovatelé, umělci, kritikové a
výbec všichni, kdo mají zájem o
umění. Přinášíme stanovisko veli-
kého básníka francouzského odboje
Paula-Eluarda, který po léta žil v
nejdůvěrnějším vztahu s malíř-
stvím a který o malířství a o Pi-
cassovi napsal úvahy stejně poeti-
cké jako bystré.

Po dlouhou dobu vyjadřo-
vali básníci směry všeobecné.
Villon první řekl já. Až do
Victora Huga byli básníci čte-
ni a chápáni všemi stejně. Ner-
vala, Baudelaire, Rimbauda
Každý čtenář interpretuje po-
dle svého, identifikuje se s
básníkem. Rozkol zde není
mezi básníkem a obecnstvem,
nýbrž mezi jednotlivými čle-
ny tohoto obecnstva, mezi
různými interpretacemi, jež
zastávají. Napsal jsem kdysi:
Básník je spíše ten, kdo inspi-
ruje než ten, kdo je inspiro-
ván. Nerval, Baudelaire, Rim-
baud jsou básníci inspirující.
Jejich poesie se znovu indivi-
dualisuje v každém čtenáři.

Je tomu stejně v umění vý-
tvárném, ale zde je to subtil-
nější. Od XIX. století vyjad-
řují malíři spíše pravdu umě-
leckou než pravdu realisti-
ckou. Počínaje Cézannem hlou-
bá malíř o vytvoření obrazu
a ne již o malbě dekorativní.
Obraz je od té doby krásný
předmět sám o sobě. Obecn-
stvo to nepochopilo.

Dříve malíř skrýval své pro-
středky. Málo lidí by bylo mo-

hlo říci, proč je určitá malba
krásná. Od dob Cézanna ma-
lířství pozbylo nejasnosti, pro-
tože malíř své prostředky od-
haluje. Stejně jako na jiném
poli objasnil Descartes, čeho
je člověk schopen. Ale výcho-
va nás nemá k tomu, abychom
posuzovali umění, vtělené v
obrazu. Širokému obecnstvu
jde jen o námět. Umělci se
tedy přimykají jen k umění,
zatím co se obecnstvo zabý-
vá pouze námětem. Vytvořil
se tudíž rozkol, který se od
dob impresionistů ještě pro-
hloubil. A přece mohl malíř,
jakmile se sám osvobodil od
všech realistických pout, jak-
mile si sám směl určovat for-
mu, vzbudit také u obecnstva
touhu po osvobození. Ale obe-
censtvo se nechce osvobodit.
Stejně jako v politice chce,
aby někdo jiný za ně vykonal
práci. Rozkol tedy nezavinili
umělci, nýbrž lidé a jejich ne-
správná výchova.

Současné umění uměním za-
svěcených? Tato výčitka je
bezcestná. Kritikové a profes-
oři necht vychovávat lid.

Malířství Picassova je sku-
tečně, jak sám řekl Simonovi
Térymu, válečným nástrojem
— válečným nástrojem proti
obskurantismu. Umělec podává
obraz světa tak, jak se obrá-
ží v jeho duchu. Odhaluje
určité (plastické) aspekty. Ale
odhalování často vzbuzuje do-
jem zatemňování, protože člo-
věk není zvyklý na tolik svět-
la. Proto se současné malířství
zdá nesrozumitelným. A pak,
odhalovat, to komplikuje pro-
blémy. A člověk má hrůzu z
námahy.

CHYSTANÉ PŘEKLADY

V nakladatelství Fr. Borový
vyjdou v nejbližší době dva
překlady významných děl cizí
literatury. Je to kniha »A Pa-
blo Picasso« od slavného
básníka francouzského odboje

Paula Eluarda, který vše-
chnu bohatost své poesie dá-
vá zde do služeb charakteris-
tice tvorby velkého malíře.
Četné reprodukce Picassových
děl na křídovém papíře jsou
provázeny krásnými básněmi
Eluardovými. Druhý je pře-
klad díla velkého anglického
socialistického spisovatele Er-
nesta Hemingwaye »Komu
hrana zvoní«. Je to
román o nešťastném boji špa-
nělských revolucionářů v roce
1936.

Jedna ze tří literárních cen
země České ke dni 5. května
byla udělena Vladimíru Ho-
lanovi za básnickou knihu Pa-
nychida, prochnutou váš-
nivou nenávistí proti nacistic-
kým bésům, stejně jako ho-
roucí vděčností překypující
láskou k Rudé armádě a k
Sovětskému svazu. Kniha vy-
šla v revolučním roce v na-
kladatelství Fr. Borový. Kro-
mě prvních tří sbírek »Blouzní-
vých vějíř«, »Triumf smrti« a
»Záhřmotí«, vyšly v tomto na-
kladatelství všechny básnické
práce Holanovy, které se vlivem
politických událostí od-
chylovaly od původně ryze
abstraktní lyriky (Vanuti 1932,
básnická próza Torso 1933,
Oblouk 1934, Kamení, přichá-
zíš... 1937) a stále více se
přimykaly k době a měnily se
z výlučné lyriky na poe-
sii nadosobní (Zář 1938, Sen
1939, První testament 1940,
Tereška Planetová 1943),

aby pak vyvrcholily ve váš-
nivé básnické odezvě na kata-
strofální otřes národního bytí
a v mohutném oslavném hym-
nu svobody (Děk Sovětskému
svazu, Panychida, 1945). V r.
1946 byla vydána sbírka »Ces-
ta mraku«, napsaná již o dva
roky dříve a navazující na
předcházející Holanovy sbír-
ky z let válečných. K dokres-
lení profilu Vladimíra Holana
je nutno zmínit se o jeho pró-
ze a o jeho překladech. Sem
náleží vedle jmenované bás-
nické prózy »Torso« ještě Ko-
lury a Lemuria (Melantrich
1930, 1940). Z cizí poesie pře-
ložil Holan čtyři knihy Rilke-
ho, Góngorovy »Báje o Akidu
a Galatei« a Lermontovova
»Novice«.

Renesanční pánský pokoj, bohatý, mohu dodat i se
zárukou, Zn. „Výrobce“.

Ocelové odlitky
a výkovky do 80 tun
kusové váhy

•
Seriové výkovky

•
Speciální oceli

•
Úplná
strojní zařízení
průmyslových
podniků všeho druhu

•
Lokomotivy

•
Silniční a kolejová
motorová vozidla

•
Pohonné stroje všech
druhů

•
Elektrické stroje
a zařízení

ŠKODOVY ZÁVODY
NÁRODNÍ PODNIK

ÚSTŘEDÍ: PRAHA II, JUNGMANNOVA 29

Jedna ze tří literárních cen ke dni 5. května
byla udělena

Vladimíru Holanovi

za básnickou knihu

PANYCHIDA

prodchnutou vášnivou nenávisí proti nacistickým
běsům stejně jako horoucí láskou k Rudé armádě
a k Sovětskému svazu.

Žádejte u svého knihkupce neb přímo v nakladatelství
FR. BOROVIČ, PRAHA I, NÁRODNÍ 9

VÁCLAV ČERNÝ

ZPĚV DUŠE

Nejvýznačnější soudobý kritik upjal v této
literárně estetické studii svůj obzorný zrak
k vrcholnému období Horovy básnické
tvorby období duchovní lyriky, kdy se

•
JOSEF HORA

dobral přesvědčivých listů o smyslu lid-
ského života. S obálkou Arnošta Paderlíka,
v graf. úpravě M. Kalába, brož. Kčs 24.—

U VŠECH KNIHKUPCŮ

VÁCLAV PETR, PRAHA II, JEČNA 36

MELANTRICH

k prvnímu výročí osvobození

DÍLA, VĚNOVANÁ
PRESIDENTU BUDOVA TELI

F. M. Hník: **Dr. Edvard Beneš -**
filosof demokracie. Brož. 90 Kčs.

President dr. Edvard Beneš, fotogra-
fie z let 1938-1945. Brož. 36 Kčs.

POESIE

Vilém Závada: **Povstání z mrtvých.** Brož. 45 Kčs.

Poesie za mřížemi. Anthologie poe-
sie politických vězňů v redakci
K. J. Beneše. Brož. 90 Kčs.

František Gottlieb: **Dvojitý nástup.** Brož. 45 Kčs.

Robert Konečný: **Má vlast.** Brož. 45 Kčs.

PRÓZA

Egon Hostovský: **Listy z vyhnanství.** Brož. 50 Kčs.

Egon Hostovský: **Úkryt.** Brož. 45 Kčs.

K. J. Beneš: **Pohádka o zakleté písni.** Brož. 30 Kčs.

A. J. Šťastný: **Východní vítr.** Brož. asi 80 Kčs.

HUDBA

Rudolf Karel: **Skladby z vězení,** kla-
virní komposice. Brož. 30 Kčs.

Paměti, sociologické studie, životopisy

Folke Bernadotte: **Konec Německa.** Brož. 60 Kčs.

Prof. dr. Otakar Machotka: **Amerika.** Brož. 150 Kčs.

O. H. Richter: **Winston S. Churchill.** Brož. 140 Kčs.

U knihkupců.

MELANTRICH

BELETRIE SVOBODA

NAKLADATELSTVÍ

ŠOLOCHOV: Tichý Don I-IV., 1460 str., 270 Kčs.

Mohutný román o osudech a životě donských
kozáků v době světové i občanské války a pro-
slulého tažení proti Polákům.

T. SVATOPLUK: Botostroj 256 str., 50 Kčs.

Nemilosrdně pravdivý román, odhalující metho-
dy kapitalistického vykořisťování, které chtěl
Baťa zakrýt soudním procesem proti autorovi,
jenž byl v Baťově Zlíně dlouhá léta zaměstnán.

VASYL STEFANYK: Ona země 212 str., 45 Kčs.

MARKO ČEREMŠYNA: Z huculských hor

276 str., 50 Kčs.

Souborná díla dvou nejlepších ukrajinských no-
velistů, čerpajících své příběhy z prostředí, kte-
ré dosud velmi málo známe - z haličské
Ukrajiny.

U VŠECH KNIHKUPCŮ NEBO

PRÍMO V NAKLADATELSTVÍ

PRAHA II., NA FLORENCI 13

